

Časopis pro pěstování matematiky a fysiky

Jan Sobotka

Vzpomínky na Františka Kolářka

Časopis pro pěstování matematiky a fysiky, Vol. 44 (1915), No. 4-5, 337,337a,338--376

Persistent URL: <http://dml.cz/dmlcz/121499>

Terms of use:

© Union of Czech Mathematicians and Physicists, 1915

Institute of Mathematics of the Academy of Sciences of the Czech Republic provides access to digitized documents strictly for personal use. Each copy of any part of this document must contain these *Terms of use*.

This paper has been digitized, optimized for electronic delivery and stamped with digital signature within the project *DML-CZ: The Czech Digital Mathematics Library* <http://project.dml.cz>

Vzpomínky na Františka Koláčka.

Napsal J. Sobotka.

V životě svém zakusil jsem mnohá protivenství a nevím, bude-li i na dále lépe, ale dostalo se mi také štěstí snad nezaslouženého, mimo jiné hlavně toho, že jsem mohl se těšiti z upřímného přátelství mužů, z nichž ovšem větší část odešla tam, odkud není návratu, jejichž činnost a šlechetná mysl zanechaly však trvalé, světlé stopy po cestách, jimiž kráčeli, a daly nám a snad i některým z těch, kteří přijdou za námi, krásné vzory projevů ducha i srdce, jakož i vyšších snah trvalé ceny, které nám mohou býti příklady povzbuzujícími.

K těmto vzácným mužům náležel v první řadě František Koláček. Většinu přátel jsme měli společných a spojoval nás i zármutek, když některý z nich se s námi rozžehnal. Tak píše, když jsem mu oznámil o letnicích 1912 do Mariánských Lázní nad míru kritický zdravotní stav prof. H. Schwaigera, krátce před umělcovým úmrtím: Je to smutné, že nám ti z kolegů, kteří nám byli blízcí a sympatičtí, v tak velikém počtu odcházejí, a to v posledních málo letech.

Poznal jsem Koláčka osobně teprve v pozdější době, kdy on vstupoval téměř do padesátky svého věku, v době, kdy se rozhodl přestoupiti na českou techniku v Brně, kde přes to, že ve věku tom se neuzavírají tak lehce přátelství, a přes značnější rozdíl v letech jsme záhy k sobě přilnuli, k čemuž přispěl nemalou měrou stejný názor na poměry nás obklopující. Bylo to po prvním roce trvání této školy, po roce, který mne úplně absorboval pracemi administrativními a organizačními, jakož i jinými vnitřními záležitostmi školy, kdy jsem toužil po tom,

Prof. Dr. FRANTIŠEK KOLÁŘEK.

abych se mohl zase věnovati vlastnímu povolání svému. V době té poskytl mi Koláček morální oporu a vzpružení mysli, za něž mu zůstanu vždy vděčným.

Vše to jest za námi a mnohé rozplynulo se v moři času a přejdou vlny v moři tom a zasáhnou dál mnohé z toho, co ještě zbylo. Já zde chci zachrániti jen jednotlivá kvítka vzpomínek, kvítka skromná, jež sotva stačí na věnec, jenž by mohl okrášliti obraz povždy věrného přítele. Také vzpomínky ty nemohou přinésti nic v podstatě nového; ony jsou jaksi doplňky k osobním zprávám, pojatým do úvah pamětních, kteréžto úvahy mají v prvé řadě účelem vylíčení Koláčkovy činnosti vědecké a byly na různých místech uveřejněny fysiky české fakulty filosofické v Praze, professoři B. Kučerou, V. Posejpalem a nejobsáhleji nástupcem Koláčkovým F. Záviškou.

Otec Koláčkův Jan narodil se r. 1814 v Bučovicích na Moravě. Vyučil se mlynářem, řemeslo však neprovozoval. Žil jako majetný měšťan ve Slavkově u Brna. Byl uvědoměným vlastencem a horlivým čtenářem Havlíčkových spisů. Od r. 1861 do r. 1873 byl slavkovským starostou. Jeho zásluhou bylo zavedeno české úřadování obecní ve Slavkově r. 1861, dále zřízena česká měšťanská škola, jedna z prvních českých škol toho druhu na Moravě a také jedna z prvních založen. Měl zásluhy i o uspořádání městského archivu. Zemřel ve Slavkově r. 1894. Matka Koláčková Klára, rozená Karlitzká, narodila se ve Slavkově r. 1817, kde také zemřela v roce 1901. Koláček sám narodil se ve Slavkově 9. října 1851. Byl jediným synem; bratří ani sester neměl.

Na gymnasium vstoupil již jako 9letý; absolvoval tudíž velice mlád. Gymnasium bylo arci německé, ale mezi professoři byli také Češi a dobří vlastenci. Mezi žáky ovšem bylo také mnoho Čechů. Jaký duch na škole vládl, lze vystihnouti z té okolnosti, že se na př. při čtení klassiků překládalo z latiny nebo řečtiny buď do němčiny nebo do češtiny, dle toho, jak který žák chtěl. Koláček ovládal klassické jazyky, jmenovitě latinu, velmi dokonale, takže i v pozdějším věku znal mnoho citátů z paměti, také od autorů méně známých, jimiž, jakož i mnohými rčeními a výrazy z řeči klassických, dovedl žertem uvést i vyškolené odborníky do rozpaků, což mu působilo radost.

Po maturitě odebral se na pražskou universitu, tehdy ovšem ještě jednotnou. Bylo to na podzim roku 1868; byl tedy ve studiích vrstevníkem profesorů A. Seydlera a V. Strouhala, na jejichž akademickém vlivu Koláčková dráha akademická byla do značné míry závislou, jsouc od jejich akademické dráhy tak odchylnou; první z nich vstoupil o rok dříve, druhý o rok později na touž universitu. Do Prahy šel studovat k vůli příteli, který však během roku zemřel. S poměry na universitě spokojen nebyl, až na přednášky profesora Macha, kterého si velmi oblíbil a jehož přednášky jej ze všech nejvíce zaujaly. Šlo mu v tomto roce v první řadě o úvodní přednášky, a ty byly opatřeny způsobem takovým, že jejich úroveň mu nevyhovovala. Proto v následujícím roce odešel do Vídně, kde záhy na sebe upoutal pozornost vynikajícího fysika Stefana, jehož výklady horlivě navštěvoval, kdežto přednášky z matematiky, které v té době na vídeňské universitě se konaly, jej poměrně málo upoutaly, poskytující bystré vnímavosti jeho příliš málo potravy. Jedině na přednášky Petzvalovy, přes elementární jejich povahu theoretickou, vzpomínával, pro bystré postřehy na aplikace různého druhu, rád a s velkým uznáním. Za to tím více a hlouběji oddal se v té době privátnímu studiu matematiky, jehož oficiální zastoupení mu nevyhovovalo. Jmenovitě jej poutaly nové proudy a směry; tak se zvláště pohroužil v podrobné studium theorie funkcí, již během doby ovládnul ve směru, v jakém se uplatňuje v matematické fysice, dokonale. Z geometrie vábilo jej hlavně studium spisů Hesse-ových, z nichž mnohé partie ovládal až do pozdního věku. Vůbec kladl vždy velkou váhu na správné geometrické představy i ve fysice samé; z toho důvodu zastával pak také na universitě jako professor stanovisko, že se má na ní geometrie pěstovati pokud možno intensivně a samostatně. S fysikou, dle vlastního doznání, zabýval se soukromě za dob svých studií poměrně málo, tedy teprv v druhé řadě. Bezprostřední rozhodující vliv na jeho studie ve fysice Stefan po dobu Koláčkových studií universitních tedy neměl; bližší styky mezi oběma se vyvinuly později a vedly ke vzájemným citům přátelským. Koláček vždy s velkou chválou vyslovoval se o Stefanovi v každém směru a byl jeho upřímným ctitelem a to nejen ctitelem jeho vědeckých výkonů, nýbrž i jeho vzácné povahy. Uvádí se obyčejně,

že Stefan byl původem svým Slovinec; dle Koláčkova úsudku byl a zůstal jím ve svém nitru po celý život. Jako student hrával Koláček ve Vídni rád na kulečnicku a přivedl to v tomto oboru dle vlastního doznání ke značné dokonalosti a virtuositě. Vyšel z poměrně zámožné městske rodiny, nebyl zvyklý nedostatku; na universitě však vedlo se mu hmotně dosti špatně. Jeho otec utrpěl tehdy značné ztráty peněžní a mladý Koláček byl tudíž nucen žít se hodinami a vyučováním na známém soukromém vychovávacím ústavě Bílkově. Jeho životní potřeby byly však velmi skromné a zůstaly i později vzhledem k jeho poměrům vždy skromnými. V 21. roce svého života získal si u vídeňské zkušební kommisie aprobaci pro vyučování mathematice a fysice na vyšších gymnasiích v jazyce německém i českém, kdežto doktorát filosofie složil na pražské universitě v r. 1877. Ve školním roce 1872—3 suploval na německém gymnasiu v Brně, na němž sám byl studoval, načež měl se dostati za skutečného učitele na nižší německou reálku v Hustopeči, městečku na Moravě, jmenovitě tehda zcela zapadlém a opuštěném, ano od celého světa téměř odloučeném. Šťastnou přímluvou z toho však sešlo a Koláčkoví dostalo se professorského místa na tak zvaném slovanském, nyní prvním českém, gymnasiu v Brně, kterážto okolnost měla na jeho celý život vliv směrodatný, neboť zde teprv se obrátil z celé své duše k fysice, k čemuž podnětem bezprostředním byl svěřený mu úkol, aby zařizoval a řídil na gymnasiu tom kabinet fysikální. Tento skromný kabinet středoškolský s minimální dotací stal se útlkem a střediskem Koláčkovy činnosti, nejen učitelské, ale hlavně vědecké. Můžeme právem říci: zde žil a pracoval Koláček neúnavně a nepřetržitě plných 18 let — v nejkrásnější době čínorodého života lidského — v poměrech pro vědeckou činnost jeho velmi úzkých a nikterak příznivých, a podal tu znovu důkaz pravdy, že i v malém prostoru mohou se zroditi krásné myšlenky. Koláčkovo jméno i z tohoto malého prostoru vyrůstalo a zásluhy jeho pronikly i jistou měrou na veřejnost. V Brně, kde byl v české společnosti známou a váženou osobností, zvířila jeho vědecká činnost širší pozornost. Sám hrabě Schönborn, místodržitel markrabství Moravského, se o Koláčka osobně zajímal a dal se ohlásiti u něho, aby si nechal předvésti a vy-

světlení pokusy fyzikální, o jichž připravení byl Koláček požádán. Pro toho, kdo, byť i jen zběžně, znal Koláčka, jest ovšem zbytečno zvláště podotknouti, že se ohlášení to stalo nejen bez přičinění, nýbrž i bez předběžného vědomí Koláčkova; pravděpodobně měl o tuto návštěvu hlavní zásluhu zemský archivář moravský Vincenc Brandl, který těšil se zvláštní důvěře místodržitelově. Událost ta byla tehdy, se zřetelem na okolnosti, za nichž k ní došlo, pro Koláčka skutečně poctou a uznáním; praktického výsledku však pro něho neměla. Koláčkova akademická kariéra, k níž byl celým svým založením a veškerými svými vlastnostmi předurčen, jako málokdo jiný, byla rostlina plná trnů zakrytých listím svěží zeleně a pelem vzácných květů. Koláček byl a zůstal až do konce r. 1891 gymnasiálním professorem. Mohlo by se zdáti vzdálenějšímu pozorovateli, že nebyl dosti konsekventně opravdový a houževnatý neutuchající zájem získati jej pro universitu českou, kdežto pro některou německou universitu — na jednu z nichž, tuším v Innsbrucku, byl, jak se později o tom dověděl, jednou dokonce i tertio loco za profesora navržen — byla mu překážkou jeho příslušnost k českému ústavu střednímu. Tolik možno snad tvrditi, že možnost a příležitost získati jej pro českou universitu byla nejednou dána.

Především hned při rozdělení pražské university. Koláčkovo postavení vědecké v té době bylo takové, že vzbudilo pozornost a uznání také profesora Ernsta Macha, požívajícího již tehdy značného věhlasu, který se, bez Koláčkova vědomí ovšem, zasažoval o jmenování tohoto professorem na české universitě pro experimentální fysiku. Koláček se také o tom dověděl, mnohem později, od Macha samého, s nímž vešel během času rovněž v přátelské styky, jež vyprýštily ze společných zájmů vědeckých. Přátelství obou spočívalo, jak jinde bylo pověděno, na vzájemném pochopení vědeckém; moravský původ však při tom nerozhodoval. Mach jest Moravánem více jen rodem, kdežto Koláček, který více než dvě třetiny svého života na Moravě prožil, znal svou rodnou zemi zevrubně, miloval ji pro její přírodní krásy a zajímal se o všechny zvláštnosti její a jejího lidu; přes to však nějaký specificky moravský patriotismus nebo dokonce separatismus byl u něho nemyslitelný.

Roku 1881, tedy před rozdělením university pražské, byl

na této škole jmenován August Seydler mimořádným professorem pro theoretickou fysiku a přešel pak na universitu českou, jejímž prvním děkanem byl v květnu 1882 zvolen professor Fr. Studnička. Týž spolu s prof. V. Šafaříkem navrhuji již v červnu 1882 zřízení řádné professury astronomie na české universitě a její udělení prof. Seydlerovi; zároveň byl sboru professorskému ve zprávě podané Studničkou učiněn návrh, aby byl Koláček jmenován řádným professorem mathematické fysiky. Odůvodnění tohoto návrhu bylo veskrze věcné a závažné a přiložena k němu dobrozdání od professorů Stefana a Macha, jež si navrhuující kommisie vyžádala a jež sama o sobě byla se zřetelem na známou objektivnost obou podstatnou oporou návrhu.

Píše tu Stefan mimo jiné: „Váš úmysl navrhnouti Koláčka pro stoliči theoretické fysiky mohu jen v každém ohledu schvalovati. Jeho práce jsou jasné a praecisní a podávají důkaz o přesné a objemné znalosti literatury mathematicko-fysikální. Poslední nutno tím více oceniti, ježto se Koláček v přítomné době nachází v poměrech, které studium toho druhu nejsou příznivy. Proto také jsem, kdykoli v posledním čase byla řeč o našem fysikálním dorostu, vytknul Koláčka jakožto jednu z našich nejvýznamnějších sil.“ Prof. Mach praví: „Kdyby se jednalo o mathematickou fysiku, dal bych mu přednost přede všemi, ani Dvořáka nevyjímaje.“

Myšlen tu jest náš krajan, známý vynikající fysik a znamenitý professor university záhřebské od jejího založení.

Přes to vyzněl návrh na jmenování Koláčka úplně na prázdno. Zdali sbor professorský č. filosofické fakulty sám a jak dalece byl věci opravdu nakloněn, to mohl by objasniti jen někdo z málo dosud žijících vrstevníků, který byl zasvěcen do tajů dalšího jednání, předpokládaje, že by se v tom mohl a chtěl na svou paměť po tak dlouhé době spolehnouti. V příslušné zprávě děkanské, odeslané v posledních dnech r. 1882 k ministerstvu, mluví se již jen o professuře mimořádné a v obšírném povšechném doprovodu, obsahujícím v řečnické formě akademické úvahy o užitečnosti různých oborů poznání lidského, zdůrazňuje se jmenovitě důstojné zastoupení exaktních věd přírodních, jehož by tyto povoláním Koláčka za extraordinaře doznaly. Podotýkám k tomu, že služební příjmy Koláčkovy na gymnasiu

byly tou dobou již větší, nežli byl tenkrát obvyklý plat profesora mimořádného. Kdo zná, jak u nás další postup v záležitostech obdobných se děje, nemůže býti překvapen tím, že celá záležitost byla takto na ten čas, stejně jako při obdobných pokusech pozdějších, pochována. Tímto prvním nezdarem doznaly Kolářkovy naděje značného zklamání. Jemu nešlo o to, aby jmenováním svým dostal se na skvělou dráhu životní; ctižádost taková mu byla cizí. Jeho naděje směřovaly výhradně k tomu cíli, aby se mohl dostat do poměrů pro vědeckou práci příznivějších. Vyřčeným nezdarem dostavilo se u něho v tomto směru jisté vyřídlení, které rok od roku rostlo. Koláček se stával v té příčině resignovaným a sám žádných kroků ve svůj prospěch nepodnikal, což by se po doznání odmítnutí s jeho povahou nesrovnávalo.

Roku 1882 habilitoval se dne 22. října na c. k. vysoké škole technické v Brně, která byla německá a byla toho času jedinou vysokou školou na Moravě. Zde setrval však jen dvě leta. Jednak si stěžoval, že nebylo posluchačstvo pro úroveň jeho přednášek dostatečně připraveno, kdežto Kolářkovi šlo o to, aby právě o věcech a pracech vědeckých, jež takřka celou jeho bytost poutaly, mohl se sdílet a porozumění pro ně buditi, ne však o to, aby si udržoval jen právo přednáseti na vysoké škole. Mimo to byla návštěva škol technických v oné době vůbec a v Brně zvláště velmi slabá, že tím již účast na jeho přednáškách nebyla taková, aby péče, již Koláček vždy a všude výkladům svým věnoval, byla účinkem svým poněkud odměněna. Sluší tu míti také tu okolnost na zřeteli, že u nás posluchači vysokých škol technických četnými povinnými přednáškami a cvičeními tak jsou zatíženi, že zbývá málo času a chuti pro přednášky nepovinné. Proto se Koláček své docentury po dvou letech raději vzdal.

Na české filosofické fakultě počítávalo se jaksi instinktivně, že se děje Kolářkovi křivda; jakýsi náběh k jejímu odčinění byl učiněn při příležitosti, když měl býti profesor Seydler navržen za profesora řádného v r. 1885. Tehdy zase přišlo v úvahu oddělení astronomie od fysiky, jak tomu též bylo na pražské německé universitě, kde pro každý z oborů těch byl ustanoven řádný profesor. K návrhu příslušnému však nedošlo, ježto profesor Seydler sám nemohl se odhodlati, aby se s ma-

thematickou fyzikou ve svém učitelském působení rozloučil. Nebyla toho však příčinou osobní zaujatost, nanejvýše jakási lhostejnost vůči Koláčkovi, vedle důvodu právě uvedeného. Ale i tato lhostejnost pominula, zvláště v posledních letech života Seydlerova, kdy on při neblahém stavu zdravotním na sobě čím dále tím více pocítoval, že pochybil převzav na sebe břímě povinností příliš těžké i v tom případě, kdyby se byl mohl těšiti úplnému zdraví, a sám pak se přičiňoval o nápravu. Osobně znali se oba — Seydler a Koláček — příliš málo, ačkoli, zvláště v posledních letech života Seydlerova panovaly mezi nimi i styky písemní. Zdá se, jakoby nějaký umělý stín je od sebe oddaloval, jak se o tom Koláček někdy v důvěrných rozhovorech i blíže zmiňoval; neboť všeobecné sympatie, kterým se Seydler právem těšil, jeho činnost vědecká a ryzost jeho snah i myslí nebyly i Koláčkovi neznámy, a on dovedl je oceniti. Nebude nemístné poukázati zde v té příčině na posmrtné vzpomínky a na ocenění Seydlerovy činnosti v Časopise pro pěstování matematiky a fyziky roč. XXI. str. 193—217 od professorů V. Strouhala, Koláčka samého a G. Grusse, které zasluhují býti uvedeny znovu v paměť naši.

Ale v době prve uvedené kladl Seydler váhu na to, aby jeho právo na mathematickou fyziku na fakultě bylo zachováno, což bylo ve sboru také oficiálně prohlášeno. Zdá se, že příslušná zpráva kommisie, této záležitosti se týkající, se nezachovala. Ale v urgenci, již sbor učinil, když jmenování Seydlerovo se zdržovalo, se praví: „Rozhodující jest dále v případě tomto se naskytující možnost nechat zastupovati oba obory mathematickou fyziku a theoretickou astronomii jedinou osobou alespoň potud, dokud by c. k. ministerstvo nechtělo a nemohlo přivolití k tomu, aby každý obor byl pro sebe obsazen.“ Vláda, jako vždy, když nepůsobily na ni vlivné síly, držela se i tentokráte stanoviska fiskálního, jmenovala Seydlera s platností od 1. května 1886 řádným professorem a uložila mu, aby konal také přednášky o theoretické astronomii. Při svědomitosti a seriousnessi, s jakou Seydler povinnosti své plnil, a se zřetelem k tomu, že astronomie vyžadovala stále víc a více času a obětavé práce od něho, seznal nyní záhy, že převzal a plnil úkol, který sahal nad jeho síly. Proto v prosinci r. 1887 obnovuje prof. Strouhal, důvěrný přítel

Seydlerův, návrh, aby Koláček byl povolán za řádného profesora na č. universitu, kterýžto návrh brzy na to professorský sbor fakulty filosofické v tom smyslu přijímá, aby na dále Seydler přednášel o theoretické a praktické astronomii a theoretické mechanice, Koláček pak o vlastní fysice. Ale ani tento návrh neměl příznivého výsledku, přes to, že původce jeho byl v následujícím roce děkanem. Pokud se věcného odůvodnění týče, praví se v něm, že starší návrh vypočítává 12 cenných pojednání, obnovený o 11 čísel více; zvláště poukazuje se k poslední práci Koláčkově o theorii disperse se stanoviska elektromagnetické theorie světla (Versuch einer Dispersionserklärung vom Standpunkte der elektromagnetischen Lichttheorie) slovy: „Zvolené thema týká se jedné z nejsubtilnějších stránek theoretické fysiky a již i sama volba jeho dokazuje, na jaké výši se Dr. Koláček v oboru tom nalézá. Práce jeho bývají často uváděny v odborných spisech, na př. ve Wiedemannově nauce o elektřině, v Ostwaldově theoretické chemii, v Rühlmannově theorii tepla a jinde.“

Tento úsudek o Koláčkově vědecké činnosti postačil ve zprávě pro sbor, kde dosáhl svého účele úplně; pro ministerstvo sám o sobě bez dalšího přičinění nebyl však dosti působivý. Koláček, jemuž obsah tohoto odůvodnění byl znám, takže se o něm zvláště v posledních letech vícekrát s jistou trpkostí zmiňoval, nesl těžce jeho stručnost a neúplnost, v domnění, které mohlo býti snad klamně, že návrhy na jeho jmenování činěné nebyly dosti pádné, a v přesvědčení, že jinak se na jeho prospěch nic nedělo. Ve Vídni, v kruzích rozhodujících, byl to ministr vyučování baron Gautsch, který si Koláčkovy činnosti blíže povšimnul. Bylo to u příležitosti, když měli býti, také na Moravě, tuším, že poprvé, zasloužilí profesori středoškolské povýšeni ze služební třídy, do níž byli zařazeni (IX.), o jeden stupeň služební (do třídy VIII.), čímž se jim mělo dostati jistého vyznamenání. Ti, kteří měli býti navrženi zemskou školní radou, musili předložiti úředně osobní výkazy, z nichž jejich činnost dosavadní by byla patrna. Koláček tehdy podal podrobný přehled své dosavadní vědecké činnosti s patričními doklady o ceně svých prací. Baron Gautsch, kterému doklady ty byly předloženy, vyjádřil se o Koláčkově slovy: Jak se mohl takový člověk nechat

tak dlouho sedět na gymnasiu! To bylo sice jisté zadostiučinění pro Kolářka, který se o výroku tom dověděl, ale praktického výsledku i tentokráte ještě nemělo. Jeho povolání do Prahy zůstalo na mrtvém bodě státi.

Seydler, jehož plicní choroba se stále horšila, toužil nyní víc a více po úlevě ve své namáhavé, vyčerpávající úřední činnosti, a tak vyšel v březnu 1890 obnovený návrh, v němž bylo poukázáno na návrh dřívější a žádáno za jmenování Kolářkovo. Byl to návrh určený k tomu, aby byl u příslušného referenta uložen k ostatním k dalšímu odpočinku. Koláček sám již vůbec nepomýšlel na Prahu a považoval svou pražskou professuru za pochovanou na vždy; nesl však nyní tento svůj osud velmi resignovaně. Zakoupil si v Brně dům č. 7. v Herringově ulici, v krásné poloze, svým průčelím na sluneční straně obrácený do krásného zemského parku Lužánek, do nichž měl nejen zcela volný rozhled, nýbrž i volný, jen málo kroků od domu vzdálený vchod, kdežto na opačnou stranu měl volný rozhled do rozsáhlých zahrad soukromých. Takto se zařídil v tom přesvědčení, že se z Brna již stěhovati nebude; neboť pobyt v Brně byl mu jinak velmi milý, k čemuž přispívala také blízkost společného rodiště jeho a jeho choti, totiž památného z dob Napoleonských města Slavkova, kde jeho rodiče a blízcí příbuzní žili, kam rád v prázdninách dojížděl a kde byl v celém městě oblíben a znám. Pamatuji se, že jsem jednou o prázdninách, kdy už byl na brněnské technice profesorem, ve smluvenou dobu chtěl navštívit Kolářka ve Slavkově, ale omeškal jsem se následkem jiných cest o tři dny. Lidé, jichž jsem se tázal po jeho bytě, ukázali mi velmi ochotně, ale zvěstovali mi, že „mladý“ pán není doma, že včera odejel na cesty. To bylo Kolářkovi již přes 50 let, a v tradici městské zůstal mladým pánem, na rozdíl od svého, dávno již zesnulého otce, až do své smrti. Jak lnul ke svému rodišti, s nímž udržoval takto stálé spojení a kam se až do posledních let života rád vracíval, jest patrné také z toho, že se nemohl skoro až do konce života odhodlati, aby z rodinného majetku něco odprodal.

Pobyt v Brně samém, jaksi v bezprostředním domově, přirostl Kolářkovi k srdci tak, že, jak bylo řečeno, na nějakou záměnu již vůbec nepomýšlel. Situace se změnila však, když

prof. Seydler 22. června 1891 zemřel. Ve Vídni, zdá se, že ministr vyučování Gautsch profesora Kolářka nepustil ze zřetele. Neboť brzy potom bez dalšího podnětu došel z ministerstva toho přímý dotaz, zdali sbor professorský č. filosofické fakulty na svém návrhu v příčině Kolářka setrvává, načež děkan fakulty podává příslušné vyjádření a gymnasijsní professor Koláček jest nejvyšším rozhodnutím ze dne 11. září 1891 konečně jmenován řádným professorem a uloženo mu, aby se neprodleně odebral na své nové působiště, čímž, jak se v příslušném ministerském výnose praví, vyřizují se zprávy z 28. února 1888 a 27. března 1890. V touž dobu byl na universitu jmenován Ed. Weyr, ovšem ne jako řádný professor, nýbrž jen jako supplující pro geometrii. Zde vznikl také srdečně kollegiální poměr mezi oběma, který trval nezkaleně až do smrti Weyrovy. Koláček nepokládal své jmenování na č. universitu nikdy za nějaké vyznamenání, byl si, přes veškerou skromnost a přes to, že byl prost veškeré ctižádosti a snahy po zevnějším lesku, vědom dobře své ceny a znal naše vědecké poměry i ve světle i stínu velmi dopodrobna. Litoval vždy jen toho, že svou akademickou dráhu nastoupil tak pozdě, ježto měl to vědomí, že mnoho duševní a pracovní energie jeho mohlo býti účelněji použito nežli pro účele středoškolské a že by byl mohl speciálně české vědecké literatuře ještě více prospěti v té dlouhé době, nežli mu takto bylo možno. Jest toho litovati, neboť mohla z jeho pera míti česká literatura vzorné úplné dílo z veškerých oddílů mathematické fysiky, stojící na vyšší doby, jehož cena by byla trvalá.

Co jej v Praze vzpružilo a povzbudilo, to byly jeho přednášky. Nebyl jsem jeho posluchačem, ale z osobního styku vím, že rád přednášival a nové názory vykládal. Byl tělem i duší učitelem a těšilo jej, když se mu podařilo subtilní věc učiniti přístupnou; proto i mimo přednášku rád svým známým postup některého důkazu nebo theoretické odůvodnění důležitého zákona nebo spletitého zjevu svým jasným a duchaplným způsobem vykládal. Velmi pěkně a vřele líčí prof. Závíška Kolářkovu činnost učitelskou v citovaném životopise jeho, sepsaném k oslavě Kolářkovy šedesátky věku. Vyjímám z líčení toho na doklad následující věty pro intimní tón jejich: „Začátečníku staví se při studiu theoretické fysiky v cestu obtíže, jež mnohému zdají se

nepřekonatelné . . . Přes tyto obtíže převáděl nás Koláček, když nás seznamoval s počátky té vědy, takorčka hravě, pod vlivem jeho jasných přesvědčujících slov mizely všechny nesnáze, bylo vždy přímo radostí poslouchati jeho výklady. A kdo později, překonav formální obtíže a seznámiv se se základními metodami v theoretické fysice užívanými, znova si pročetl Koláčkovy přednášky, mohl poznati a oceniti i jinou jich vynikající vlastnost: přesnost v definicích a úvahách; snadnost Koláčkových výkladů nikdy nebyla vykoupena nějakými ústupky v přesnosti. Živé přesvědčení o tom, co nám přednášel, získané hlubokým přemýšlením a dlouholetou zkušeností, láska k vědě nás hrála z jeho slov a činila nám našeho učitele i jeho slova tak milými. Proto Koláček míval vždy pevný kmen posluchačů, kteří nikdy nevynechali jediné jeho přednášky, proto malá posluchárna v Klementinu, v níž přednášival, byla, zvláště v letech, kdy počet posluchačů vzrostl, vždy přeplněna, přes to, že osvětlení bylo velmi mizerné, přes to, že byla velmi často přetopena, a konečně přes to, že Koláček přednášival vždy v časných hodinách ranních.“ Přes to však jeho přednášky kladly velké požadavky na posluchače. Koláček rád také častěji, i v pozdějších letech, odvozoval různé věty z theorie křivek prostorových, anebo ploch, cestou fysikální a těšil se z toho, když se mu podařilo odvození co nejjednodušší. Že tak činival i dříve, toho důkazem jest pojednání jeho, uveřejněné v Časopise pro přet. math. a fys., roč. 1895 (Odvození vzorce pro křivost normálního řezu dané plochy pomocí úvah mechanických). Tato láska k přednáškám doprovází jej po celý život až k propuknutí jeho těžké a do jisté míry záhadné nemoci. Pozdním jeho jmenováním na fakultu přišla naše literatura nesporně právě o úplné knižní zpracování jeho přednášek, které měl v úmyslu; ale brzy po vydání Elektriny a magnetismu v r. 1904 úmyslu toho se vzdal nadobro. Během studijního roku jej zaměstnávaly vždy jiné práce a starosti a aby mohl obětovati na práci tu své prázdniny, na to necítil již dosti duševního klidu.

Pro Koláčkův duševní klid by bylo bývalo vůbec lépe, kdyby již byl zůstal v Brně nadobro, jak byl odhodlán. V Brně měl skromné sice, ale přece jakési laboratorium pro sebe a z dotace, minimální sice, mohl si pořizovati přece některé před-

měty a aparáty pro svou práci vědeckou. Mimo to byl vynalézávým improvisátorem a dovedl důvtipnými konstrukcemi vlastními docílití lacino přesnějších výsledků, nežli mnohý drahý aparát mohl poskytnouti. Jeho nadání improvisačního vzpomenu též vřele jeho nástupce brněnský ve své vzpomínce k jeho 60. narozeninám (Prof. Dr. František Koláček na české technice v Brně). Mnohdy i malými prostředky dovedl docílití velkých úspěchů; na velké místnosti neb laboratoře nekladl tak velkou váhu. Těšil-li se, že v Praze bude moci časem i v tomto směru pro svou práci získati to nejnnutnější, velice se klamal. Na laborator byt i nejskromnější o jediném jen pokoji a opatřenou nejnnutnějšími prostředky, po jejímž uskutečnění brzy po svém příchodu do Prahy se ohlížel, nebylo za daných poměrů ani pomýšlení. Na fakultě bylo by tak mohlo býti toliko v rámci rozměrů fysiky experimentální, ač ta byla sama směstnána v těsných a ne příliš vhodných provisorních místnostech, takže se zřetelem ke všem okolnostem musil se této naděje úplně zřici. Tak chtěje na př. r. 1895 potvrditi theoretické výsledky ve svých úvahách o elektrické resonanci experimentálně, musil se obrátiti k součinnosti s prof. Domalípem na české technice v jeho ústavě elektrotechnickém. Osobní zisk z této součinnosti byl pro oba ten, že se blíže poznali a spřátelili; byliť oba přímé, poctivé a stejně ideální povahy. Koláček pokoušel se, vida nemožnost v daných poměrech si vypomoci, aby vláda sama nějaké prostředky poskytla na zřízení laboratoře při stolici mathematické fysiky; neučinil tak dříve, dokud nenabyl v novém svém působišti jasného a určitého obrazu o tom, co jest nevyhnutelně nutné. O nutnosti takové laboratoře rozepisuje se Koláček v příslušném zadání asi takto: „Předmětem theoretické fysiky jsou fysikální zjevy a jejich theoretické objasnění, tedy také tvoření mathematicky přesných pojmů, analyza hypothes a jejich užití, mathematická formulace problému. Přednášky na fakultě naší zařízeny jsou na tříletý kurs po 5 hodinách týdně, k čemuž nutno připočísti dvouhodinné cvičení seminární. Tedy látka, jež se v přednáškách probírá, jest obsáhlá a dotýká se, jak se samo sebou rozumí, také zjevů velmi subtilní povahy, o nichž v přednáškách o experimentální fysice se sotva děje zmínka. Právem se musí klásti na přednášejícího profesora požadavek, aby zjevy

ty z vlastní zkušenosti znal, aby mohl na př. příslušná měření sám provádět. Četba popisů o pokusech a měřeních, které někdo jiný provedl, nepostačuje pro vlastní přesvědčení. Mimo to fyzika jde rychle ku předu, čímž se věc ještě více ztěžuje. Zde může pomoci jen vlastní laboratoř, vybavená jmenovitě přesnými stroji měřícími. Ve vědeckém badání ustupuje vůbec rozdíl mezi theoretickou a experimentální stránkou do pozadí; jedna jest v častých případech předběžnou podmínkou druhé. Obyčejně jsou fyzikové orientováni v obou methodách zkoumání a jest jen osobní záliba aneb větší způsobilost, když badatel jedné neb druhé dává přednost.“

Toto stanovisko hlásal a zastával Koláček od počátku. Se zadostiučiněním sledoval, jak tato myšlenka i jinde vzešla a zvláště v Německu zapustila pevné kořeny, jak o tom na př. svědectví vydávají fysikální ústavy v Lipsku a Göttingách. Toto zadostiučinění bylo však pro něho trpké. Léta mjela a Koláček neměl pro svou osobu žádné naděje na uskutečnění této myšlenky; v ministerstvu panoval náhled, neznámo z jaké studny moudrosti čerpaný, že postačující výzbrojí pro theoretickou fysiku, alespoň u nás, je tabule, křída a houba; ač v zásadě nemohlo ministerstvo proti Koláčkovým vývodům ničeho namítati. Ovšem pokud se týče jeho první žádosti, právě uvedeně, její vyřízení nebylo zamítavé; žádost ta byla 15. listopadu 1894 vyřízena v tom smyslu, že při zbudování novostavby pro experimentální fysiku má být několik místnostmi pamatováno na fysiku theoretickou. Byla to tedy útěcha do budoucnosti. To vzpružilo poněkud Koláčka v jeho mysli, oživilo jeho naději a obrnilo jej trpělivostí, doufal v brzké uskutečnění novostavby. Ale trpělivost ta mu bohužel nenesla žádného ovoce; neboť záležitost zmíněné novostavby, o níž se sice ustavičně jednalo, protahovala se přes to do nekonečna. A tak nastala u Koláčka jistá roztrpčenost a nedůvěřivost. Je podivuhodno, že Koláček, který v práci vyvíjel tolik energie a houževnatosti, své požadavky, které nebyly přece osobní, nýbrž ryze věčné, nedovedl na příslušných místech energicky hájiti. On byl však pro každé odmítnutí — sebe jemnější — nadmíru citlivý; u vědomí, že nežádá nic nespravedlivého nebo neodůvodněného, považoval takové odmítnutí za osobní urážku a s lidmi, již jej urazili, ne-

obnovoval z vlastního popudu žádné styky. Také vlastní osobní intervence v jakýchkoli záležitostech, jeho osoby nebo ústavu se týkajících, přičila se jeho povaze. Že mu nebylo vyhověno včas aspoň žádaným provisoriem, bylo rozhodně na škodu nejen jeho činnosti učitelské a vědecké, ale i fakulty vůbec.

To bylo hlavní příčinou, proč se odhodlal odejít z fakulty a přijmouti nabízenou mu professuru všeobecné fyziky na nově zřízené české technice v Brně. Aby byl pravý stav věci vylíčen, nutno tu uvést, že původně sbor professorský této školy, dokud neznal blíže poměrů Kolářkových, nepočítal s možností, že by vůbec měl úmysl odejít z české university. Když přišel úmysl tento ve známost, v březnu 1900, činí sice prof. Strouhal návrh fakultě, aby sbor její hledal podmínky, jež by umožnily setrvání Kolářkovo na universitě. Vytknouti sluší, že při tom nerozhodovaly v nejmenším otázky finančního rázu, což se u Kolářka rozumělo samo sebou. Sbor professorský č. techniky brněnské, sestávající tehdy z prvních jejích čtyř profesorů, zjednav si jistotu o ochotě Kolářkově vrátiti se do jeho domoviny, s jednomyslností a se vši rozhodností se zasazoval o to, aby jej získal pro mladou školu, v čemž mu byl ministr Rezek, mající velké zásluhy o založení školy a velký interest o její zdar, velice nápomocen. V hlavních prázdninách r. 1900 byl Kolářek jmenován pro Brno. Jmenováním tím byl by býval Kolářek ve svých příjmech zkrácen, ježto v Brně nebylo semináře fyzikálního. Bylo mu to nahrazeno v té formě, že převzal povinnost, aby v případě potřeby přednášel analytickou mechaniku, začež mu byla udělena remunerace ročních 1600 K. Ovšem případ potřeby té u posluchačů techniky bývá řídký, takže uvedený příkaz byl více formální a nebyl patrným zatížením jeho učitelské činnosti. Ježto i výklady o nominelním předmětu jeho učitelské povinnosti musily vzhledem k posluchačstvu býti více méně elementární, netížila jej příliš jeho povinnost učitelská, takže měl dostatek volného času věnovati se zcela zařizování nového vědeckého ústavu fyzikálního. A tomu úkolu se podrobil s vynaložením veškerého volného času. Činnost tuto ocenil jeho brněnský nástupce v pamětním spise již zmíněném. A tak v Brně, jež během dlouhých let, která v něm strávil, stalo se mu milým domovem, zařídil nejen vzorný kabinet fyzikální na gymnasiu,

nýbrž založil i vysokoškolský ústav fyzikální a zařídil a připravil jej dokonale pro vědecké badání. Ale již koncem prvního a ještě více během druhého roku jeho působení na brněnské technice dostavilo se mu i tu silné zklamání. Přednášky své musil zaříditi zcela elementárně, zde mohl toliko uplatniti své nadání jako experimentátor a vtipný vynálezce jednoduchých aparátů obdivuhodné přesnosti; výklady samé neposkytovaly přímo vědeckých podnětů. Za to však měl vše potřebné pro svou vědeckou práci k dispozici a dosti volného času. Když si byl vše zařídil tak, aby mohl vědecky těžiti z připravené práce, již zde vykonal, dozrává u něho rozhodnutí, že za každou cenu ústav opustí, neboť seznal, že poměry, které na brněnské technice zavládly, nebyly s to, aby mu poskytly žádoucí klid duševní, pro zdárnou namáhavou práci nutný. — Doufám, že mi bude porozuměno, odbočuji-li na tomto místě k všeobecné úvaze o častěji se vyskytujícím zjevu v našich korporacích; v úvaze té nezamýšlím podtrhovati konkrétní případy anebo speciálně nechci ji obecně aplikovati na vysoká učení, o nichž zde je řeč; chci mluvití všeobecně. U nás má zvláštní zvuk slovo autonomie. Celé generace toužily, ano i trpěly za svou snahu o sebeurčení národní, ale tam, kde máme autonomii zaručenu, mnohdy bují mezi námi osobní vláda, terrorismus, mstivost a panstvíchtivost, bez zřetele k tomu, zdali se dobrá věc poškodí či ne, a to i tehdy, kdy nemůže se tím docílití ani žádných výhod, ničeho jiného než nejvyšší ztrpčení u těch, již mají býti pro neoblomnost a nepoddajnost svého přesvědčení dotčeni. Důkazů toho máme v různých korporacích autonomních více než dosti a v tom vězí příčina mnohých nezdarů u nás. K platnosti přichází sice právo majority, často však osobní právo takové majority, která se neřídí nebo pro neznalost věci ani při nejlepší vůli nemůže se řídití úvahami věcnými. Co jest platno, kdyby měli jednotlivci nejlepší vůli a obětovali se z celé duše pro věc dobrou, když předem při důvěrných konventiklech smluvená majorita z osobních příčin, a to mnohdy z neporozumění vyplývajících, a z malicherné zaujatosti rozhodne proti dobré věci, kterou právem může na své svědomí převzítí jen ten, kdo ji ovládá a může věcně posouditi. Víím také, že nepravím zde nic původního, stesky takové a podobné byly uveřejněny tu i tam také v denním našem tisku,

při veřejném projednávání poměrů různých korporací. Vždy ještě u nás platí, ne sice doslovně, ale v jistém přenesení právě naznačeném, slova: Miloval jsem právo, nenáviděl nespravedlnost, proto umírám ve vyhnanství! — V tom smyslu i Koláček pravdivost těchto slov nejednou na sobě zakusil. Tedy i v době, kterou právě líčím, nebyl Koláček spokojen se způsobem, jak se autonomie v Brně prováděla. Jeden případ, který na Koláčka mocně působil, budiž zde pro charakteristiku podrobněji uveden. Do programu přednášek, tuším na rok 1901—2, byly pojaty také zvláštní přednášky o elektřině resp. elektrotechnice. Vláda však pro ten čas z věcných důvodů nepovolila pro přednášky ty nového profesora. Koláček sám se nabídnul, že vedle své řádné přednášky, arci jen pro ten rok, bude mít také zvláštní přednášku o elektřině pro posluchače vyššího ročníku, pokládaje ji v daných poměrech za prospěšnější, nežli přednášku o analytické mechanice, k níž se byl jaksi podmínečně zavázal. Přednášku tu konal velice horlivě a snažil se ji přizpůsobiti v každém směru potřebám posluchačstva. Ale zároveň prohlásil, že by ji v následujících letech nemohl konati, ježto mu zabírá příliš mnoho času; na to mu bylo řečeno, ovšem v pozdějším stadiu této záležitosti, že se musí podvoliti a konati ji trvale a neúčinní-li tak dobrovolně, že ministerstvo mu dekret ve smyslu tom prepíše. Ježto věc nabyla jaksi úřední tvárnosti, informoval se Koláček a zjistil, že skutečně bylo něco podobného zamýšleno; ježto se proti tomu ohradil, bylo mu však přiznáno, že dekret jest právní listinou, která nemůže býti libovolně měněna. Jistý další důsledek tato záležitost však přece měla. Profesori, kteří byli potom jmenováni na českou brněnskou techniku, měli, alespoň v době mého pobytu na škole té, v dekretu klausuli, že si ministerstvo ponechává právo změny dekretu, pokud se příkazu učitelského týče.

Koncem studijního roku 1901—2 měl Koláček 30 služebních roků za sebou a tu poprvé, a to z uvedených důvodů, vynořila se u něho myšlenka odebrati se na trvalý odpočinek. Přese všecko přemlouvání nebylo mi možno odvrátiti jej od tohoto úmyslu. V Praze na universitě vypadalo to v té době v exaktních vědách dosti smutně. Výklady stárnoucího a churavějícího profesora Studničky byly zredukovány na nejmenší

myslitelnou mřru, prof. Ed. Weyr pro nemoc nepřednášel a za Koláčka nebyla žádná náhrada. Bylo tudíž nejvřš žádouco, aby se Koláček vrátil na své dřívější místo, pro něž byl jakoby stvořen. Jakmile Koláčkovi přátelé z fakulty, kteří jeho ztrátu těžce pocítovali, zvěděli, že on jest ve svém tehdejším postavení nespokojen, zahájili ihned akci, aby jej pro fakultu znovu získali. A tak již v březnu 1902 jde zpráva na ministerstvo se žádostí, aby zahájilo a provedlo vyjednávání k zpětnému povolání Koláčka do Prahy, aby mohl ještě v letním běhu 1902 ujmouti se přednášek na fakultě. Při jednání o podmínkách, za kterých by Koláček byl ochoten vrátiti se do Prahy, odpovídá on děkanovi, že žádá toliko za ponechání dosavadního platu; přídavek 1600 K, kterého požíval v Brně, že by se mu mohl hraditi částečně jako obvyklá systemisovaná odměna za seminář, 800 K ročně, a ostatních 800 K by mu mohlo býti dáno buď jako osobní přídavek aneb v té formě, že by se mu připočítal jeden pětiletý přídavek, což by se dalo také odůvodnit tím, že byl tak pozdě jmenován professorem na universitě. Koláček píše pak děkanovi v té příčině, že splnění těchto podmínek snad se ve Vídni nepotká s velikým odporem — alespoň nebývá zkracování příjmů zvykem. To bylo po 30leté službě, do které doby Koláček snad ani jedině hodiny učební neb přednáškové nevynechal. Pan ministr vyučování na to však dal prohlásiti, že na tento návrh lze přistoupiti jen tak, že by Koláček dostal pouze oněch 800 K za vedení semináře a že by návrh ten mohl býti teprve tehdy úplně splněn, kdyby za něho na č. brněnské technice byla získána patřičná náhrada. Spolupříčinou nevlídného stanoviska vůči Koláčkovi byla nelibost vzbuzená u ministra Rezka nad tím, že Koláček chtěl opustiti Brno. Ale neobyčejně přátelský a srdečný dopis, jímž tehdejší děkan fakulty toto rozhodnutí ministerské doprovázel, dále pak okolnost, že u Koláčka důvody finanční rozhodovaly vždy až v poslední řadě, a konečně okolnost, že viděl nyní ve své brněnské nespokojenosti poměry pražské v růzovějším světle, nežli snad dřívě, i vzpomínka na vše příjemné, co jej ku Praze během oněch devíti let, které zde strávil, připoutalo, přiměly jej k tomu, že bez další výhrady se rozhodl k návratu na fakultu.

A tak po prázdninách r. 1902 obnovuje Koláček zase své

přednášky na universitě. S Brnem se však již trvale rozloučit nemůže. Zařídil si ve svém domě pohodlný byt, do něhož se pak vrací pravidelně každoročně alespoň na větší část letních prázdnin, ba někdy i jindy. V Brně strávil také velkou část svých posledních prázdnin, r. 1913. Se zřetelem k uvedenému bylo jeho peněžní poškození způsobené návratem do Prahy dosti značné. Štěstí v působení akademickém neprálo však Kolářkovi ani pak. Sotva se vrátil do Prahy, stihlo jej nové zklamání. V době, kdy Kolářek působil na technice v Brně, bylo sborem f. f. usneseno a c. k. vládou schváleno, že pro exp. fysiku má se zříditi samostatná novostavba. Původně projektovaná velká budova pro ústavy mathematicko-fysikální, počítajíc v to též meteorologii, byla z příčin stavebních rozdělena v budovy dvě; theoretická fysika byla z ústavu fysikálního vyloučena a odkázána do budovy druhé. Důvody toho byly snad více vnější. Odkazuji v té příčině na historickou skizzu: „Dr. Čeněk Strouhal, Fysikální ústav č. university Karlo-Ferdinandské v Praze.“ Za jeden z důvodů opatření toho uvádí se v brožurě té vzájemné přiřčení matematiky a mathem. fysiky, záležející v tom, že oba předměty jsou spojeny společným seminářem. Tato spojitost však nebyla nutna, jak toho jiné university jsou dokladem. Právě naopak, kde má theoretická fysika laboratoř, jest pro seminární cvičení v předmětu tom také užitečno, aby posluchači seznali, jak se provádějí skutečně různá přesná měření a p., z kteréhož důvodu, se zřetelem k tomu, jak se theoretická fysika vyvinula, jest přirozenější spojení semináře s ústavem. Na druhé straně nebylo na č. filosofické fakultě spojení, o němž ve zmíněné brožurě se mluví, tradicionelní. Již od dob, kdy seminář ten byl ve správě prvních ředitelů profesora Studničky a Seydlera, vedly se seminář mathematický a mathematicko-fysikální docela nezávisle navzájem — beze všech osobních styků vědeckých obou ředitelů a s vyloučením součinnosti. Sluší si též uvědomiti, v čem vlastně tento seminář až do doby, kdy zmíněné návrhy na stavbu se prováděly, záležel. Co se společných místností týče, byl to jednooknový pokoj v 1. patře Klementina; v rohu u okna byla volná černá tabule, uprostřed velký dlouhý stůl se židlemi pro posluchače a s počátku dvě skříně na knihy; v jedné byly knihy mathematického oddělení, jež opatroval ředitel Studnička, v druhé

knihy oddělení math. fyzikálního, opatrované ředitelem Seydlerem. Dotaci, jež byla společně poukazována, si rozdělili oba ředitelé stejným dílem a také peníz na stipendia za vynikající práce seminární rozdělili si pro obě oddělení stejným dílem. S polovicí svou každý z obou ředitelů disponoval samostatně a rovněž tak zprávy v té příčině přímo podával. Byly tu tedy od počátku dvě úplně samostatné knihovny, nezávisle navzájem spravované, každá se svým vlastním inventářem. Společná byla řečená místnost, ale nebylo společného styku. Stav ten se udržoval automaticky i po smrti Seydlerově, tedy i za Kolářka. Knihovna mathematická byla v době po úmrtí prof. Studničky ve stavu méně příznivém než knihovna math.-fyzikální, a to hlavně z toho důvodu, že v mathematice celá částka určená na stipendia byla účelu tomu ponechána, kdežto v theor. fysice, kde býval počet seminárních prací menší, bylo příslušného peníze také hojně používáno k doplnění knihovny fyzikální. Tato samostatnost se udržovala i po návratu Kolářkové z Brna, přes to, že osobní poměr zástupců matematiky a math. fysiky na fakultě byl veskrz srdečný a přátelský a že byla u všech snaha zvelebiti učení v těchto oborech, jak to za daných poměrů vůbec bylo možno. Můžeme-li se v tom ohledu vykáhati některými dobrými výsledky, které nám působily radost, máme to děkovati jenom svornému a věcnému postupu. Od zimního semestru 1905 byly semináře ty přemístěny do soukromé budovy (ve Veleslavínově ulici č. 96); oba tu měly uprostřed společnou čítárnu, kdežto ve zvláštních pokojích byla s jedné strany umístěna knihovna mathematická, s druhé strany fyzikální. Od velikonoce r. 1907 přesídlil seminář mathematický s knihovnou svou do ulice Krakovské č. 6, kdežto seminář math.-fyzikální zůstal se svou knihovnou v ulici Veleslavínově, a to z toho důvodu, že si jej Kolářek přál míti při ústavě theor. fysiky.

V nové budově mathematicko-přírodovědecké, kde se nyní oba semináře nalézají, byly původně místnosti pro ně projektovány v 1. patře v průčelí na západní straně budovy; uprostřed byla společná čítárna tříoknová, s jedné strany k ní pak přiléhala dvouoknová knihovna matematiky, s druhé strany rovněž taková knihovna mathematické fysiky; avšak dispozice ty se na naléhání Kolářkovo změnily tím, že on si přál míti seminář v organické

spojitosti s ústavem theoretické fysiky. Posluchárna seminární zůstala ovšem jako dříve i na dále společnou. Rozepisují se zde o těchto poměrech obšírněji, ježto se v té příčině objevují snahy, které jsou s to, aby studium mathematické na č. universitě vážně poškodily. Vraťme se po této úchylce zase k ústavu fysikálnímu. Vyloučení theoretické fysiky z ústavu fysikálního nemělo za následek poškození zájmů theoretické fysiky pro budoucnost, nýbrž naopak zbudováním samostatného ústavu pro theor. fysiku ústav ten, co se rozměrů týče, značně získal. Ale uskutečnění jeho bylo tím zase značně oddáleno, ačkoli o zbudování ústavu mathematicko-přírodovědeckého, v němž měla být theor. fysika umístěna, bylo jednáno současně se stavbou ústavu fysikálního. V obavě, že se záležitost tato zase déle protáhne, kterážto obava se skutečně splnila, žádal Koláček v r. 1903 o prozatímní místnosti a jejich vnitřní zařízení. Tyto byly Koláčkově vskutku také povoleny; byl ve Veleslavínově ulici č. 94 najat čtyřpokojevý byt, a do počátku studijního roku 1904—05 byly adaptace provedeny. Na to žádal Koláček za dotaci 12.000 K na zakoupení instrumentaria pro provisorní laboratorium, dále za povolení assistenta a sluhy a za řádnou dotaci ve stejné výši, jaké požívala zdejší něm. universita, ročních 800 K. S assistentem byl rovnou odmítnut a místo žádaných 12.000 K bylo mu povoleno 4000 K, a to ještě nikoli najednou, nýbrž ve třech ročních lhůtách na léta 1906, 1907, 1908, tedy asi tolik, ne-li méně, kolik se povoluje nižší střední škole na fysikální kabinet. Příslušný výnos ministerský s konce září 1905 obsahoval mimo to passus: Dotace této (4000 K) sluší užítí tak, aby zakoupených předmětů bylo možno použítí budoucně pro vědeckou výstavu math.-fysikálního ústavu v projektované novostavbě a aby tudíž svého času pokud možno nebylo třeba opatřovati některé předměty dodatečně, a to hlavně též vzhledem k tomu, že sluší omeziti výstavu ústavu toho přísně jenom na požadavky fysiky mathematické a nelze pomýšletí na zařízení druhého ústavu pro fysiku exper. Sluhovské práce sluší obstarávati personálem fakulty.

Koláčka obsah i jaksí zamýšlená forma tohoto rozhodnutí, jež bylo vnuknuto neporozuměním a zaujatostí, těžce se dotkly. Rozhodnutí to neodpovídalo důležitému úkolu, který dle náhledu,

nyní již jinde všeobecného, připadá theoretické fysice jak ve vyučování, tak i ve vědeckém badání. Snadno lze si představit, jak Kolářka vše to pronásledovalo a jak mu to radost z práce kalilo. Kolářek vzdal se již, po bezvýsledné žádosti v lednu 1906 opěťované, veškeré naděje v lepší budoucnost a rozhodl se vzhledem k uvedeným okolnostem vzdáti se též veškeré iniciativy, maje přesvědčení, že příslušný referent není správně orientován a že jest proti jeho snahám zaujat. Zejména se ho dotkl poukaz byt i ne oficiálně pronesený na to, že Kolářek žádá více, než samému Boltzmannovi bylo povoleno. Nebyl Kolářek domýšlivý, což by bylo odporovalo celé jeho povaze, více uzavřené, nejen každé okázalosti prosté, ale též soustavně veškerému vystupování na venek se vyhýbající, ale nemusil mítí zajisté ve společnosti Boltzmannově ani v nejmenším pocit nějaké inferiority, a ono podceňování, které bylo založeno buď na špatné informaci aneb vyprýštilo z úplné neinformovanosti, vzbudilo v Kolářkovi nedůvěru, která mu již zůstala.

Avšak konečně, brzy na to, nastala na rozhodujících místech změna v nazírání na snahy Kolářkovy okolnostmi, jichž vyličování nespadá v rámec této vzpomínky. Ministr vyučování Marchet sám věnoval pozornost záležitosti a stavu theor. fysiky na č. universitě, opatřil si bližší informace nejen o stavu věci, nýbrž i o Kolářkově působení vědeckém. Důsledkem toho bylo, že ministerstvo k. a v. ohlásilo sboru, aniž by tento byl nějaké nové kroky podnikl, že očekává v záležitosti theor. fysiky obnovený návrh, který Kolářek skutečně v lednu 1907 předkládá. Ministerstvo mu, pokud se peněz týče, tentokráte alespoň částečně vyhovuje, mimo to povoluje mu assistenta, jak bylo navrženo, kdežto sluha, společný se seminářem mathematickým, byl na zvláštní podání již před tím povolen. Od této doby se situace Kolářkova ve Vídni úplně změnila. Všem přáním a návrhům jeho se vycházelo ochotně vstříc, dokud v daných poměrech bylo možno, v každém ohledu, jak co se týče jeho učitelské činnosti, tak i při zařizování ústavu; ale též z projevů na směrodatných místech při dané příležitosti bylo patrné, že panoval v ministerstvu od té doby velice příznivý úsudek o Kolářkovi v každém ohledu. Jest sice pravda, že mu později získání mechanika působilo nesnáze a mnohé mrzutosti; to však již bylo

zaviněno jinými příčinami; ministerstvo samo mu mechanika a byt pro něho bez námitek povolilo.

Obtíže a nepříjemnosti, ano i neodůvodněné nepřátelské vystupování uplatňovalo se proti němu v domácí autonomii. Jest toho tím více litovati, že k věci té došlo v době, kdy se všeobecně vědělo, že Koláčkovo zdraví je vážně otřeseno, takže vyžadovalo všemožného šetření. Že to nebyla vina Koláčkova, toho důkazem může jednat býti ta okolnost, že Koláček vůbec nebyl povaha výbojná, naopak býval lehce důvěřivý, jednak to, že ještě v roce 1907—8 bylo přáním sboru, aby převzal úřad rektorský, v kterémžto roce byla fakulta filosofická v úřadě rektorském na řadě. Později pro churavost vůbec do sboru nechodil; a též jinému společnému jednání všemožně se vyhýbal, takže mnohé věci a nepříjemnosti s nimi spojené jsme my, matematikové, převzali na sebe a vymáhali, aby Koláček byl ušetřen rozčilování, které jeho zdraví škodilo. Bylo souzeno, že Koláček neměl mítí téměř až do konce klid a spokojenost, důležité to opory v práci. Dvě události byly to hlavně, které obrat ten způsobily. Jednak těžká nemoc a následující úmrtí prof. Raýmana, pro naše kulturní poměry významu nedoceněného, jednak záležitost stolice geofysiky a příbuzných předmětů na fakultě. A k tomu se pak připojila zmíněná těžká choroba Koláčkova. Tím pozbyly i vědy matematické veškeré opory na fakultě a úsudek nynějších jejich zástupců v záležitostech jejich odboru se dotýkajících rozhodujícího vlivu. Při zařizování ústavu mathematicko-přírodovědeckého vznikly mnohé obtíže a nepříjemnosti, již z toho, že odborné vedení stavební správy nebylo na výši doby a zařizovalo mnohé, aniž by to bylo dříve ve stavebním výboru schváleno, tedy i bez vědomí dotyčného profesora, na svůj vrub a přikládalo dle vlastního náhledu různým odborům různou důležitost. Mnoho rozčilování po dlouhou dobu bylo způsobeno především okolností, že místo ústavu mineralogického, jak bylo původně projektováno a sborem navrhováno, přišel do budovy ústav zoologický. Místnosti veškeré byly docela přesně rozděleny mezi jednotlivé ústavy a určení jich bylo příslušnými instancemi schváleno — ale když již bylo vše hotovo a budova svému určení odevzdána, ukázalo se, že místnosti pro zoologii určené nevyhovují a jsou nedostatečné a byly jako takové vylíčeny, že vlastně by zoologie

potřebovala celou budovu pro sebe. Odstranění závad a nedostatků mělo se díti na úkor předmětů jiných, a to matematiky a theor. fysiky. Příslušná jednání vnesla mnoho trpkosti a rozrušení do nové budovy, zcela zbytečně, poněvadž nemohla přece podstatně zvrátiti a také nezvrátila, co a jak bylo právě dobudováno. Ale i v tom se ukázala Koláčková šlechtná povaha. Ježto v zoologickém ústavě nebylo pamatováno na laboratoř pro druhého profesora zoologie, který není s řízením ústavu v přímém spojení, postoupil mu Koláček v zájmu vědecké práce byt podúřednický, pro mechanika theor. fysiky ustanovený, který pak se souvisejícími s ním byty pro společného sluhu se seminářem mathematickým a pro druhého sluhu při mathematice byl upraven k vědeckým účelům zoologie. Stalo se tak na základě dohody, již účastnil se vysoký stavební úředník ministerský a jež se konala pod vedením a vlivem správy místodržitelské. Místo takto přenechaných bytů byly jednak upraveny sklepní místnosti, k obývání se hodící a zdravotně nezávadné, jednak byla přijata zásada, že v budově má bydlet za příčinou dozoru v nepřítomnosti příslušného ředitele z každého ústavu jen jeden zřízenec, při čemž byl byt náležející ústavu mathematickému ponechán dosavadnímu společnému sluhovi, dokud by ho sám používal, z toho důvodu, že užíval erárního bytu již dříve v provisorních místnostech, dokud theor. fysika neměla ještě mechanika. Nechci vykládati, jak se tato úmluva prováděla, stačí podotknouti, že dosud byla zachována. Věc není tak podružného rázu, jak by se na pohled zdálo, a to proto, že na tom záviselo vůbec nastoupení mechanika pro laboratoř theor. fysiky, hlavně při zařizování ústavu nutného, a na druhé straně k provedení docílené dohody bylo třeba peněz, jež musilo ministerstvo dříve povolití, čímž tedy byl Koláček ve své činnosti v novém ústavě opětně zdržován.

V této době uzavřel se Koláček čím dál tím více pro sebe a bral veškeré nepříznivé vlivy osobně; tím také ztratil důvěru ve vše, co s fakultou souviselo. Zdá se, jakoby bylo někomu záleželo na tom, aby k urovnání poměrů v novém ústavě vůbec nedošlo. Nebylo dosti na smutné skutečnosti, nýbrž bylo ještě vědomě přibarvováno. S jakou věcností se na věc pohlíželo, vysvítá též z toho, že pro označení budovy, o něž se vedly

rovněž spory, ač bylo c. k. ministerstvem již předem výslovně stanoveno, byla vynalezena přezdívka u sedmi bláznů, která byla i mezi služebnictvo v budově rozšířena. K tomu připomínám, že v budově v té době přednášelo sedm profesorů. Aniž bych byl snad nějak zvláště domýšlivým, zakládám si na tom, že jsem se v tomto spojení ocitl ve společnosti Koláčkové, ale bolelo mne, že Koláček sám o tom se dověděl a že ho to přece jen hnětlo a ošklivostí naplnilo. To vše způsobilo, že se čím dál tím více isoloval. Při práci se uzavíral ve svém ústavě a nepřijímal vůbec nikoho. Jen my matematikové, jimž ještě důvěřoval a jimž věrnost oddanou náklonností odměňoval, měli jsme k němu přístup. Pomocí assistenta, na kterou ve svých návrzích na systemisování kladl vždy důraz, nevyhledával a aby byl zcela nerušen a nemusil se své uzavřenosti vzdát, vykázal mu pracovnu od svého ústavu zcela oddělenou. Byl vším tím unaven a tak v jeho nitru zápasil stálý boj mezi snahou po práci a klidu, mezi odhodláním jíti do výslužby a láskou k práci vědecké v laboratoři. Nešetrnosti k jeho osobě dotkly se ho sice, ale byly na konec rozhodujícími pro to, aby setrval — v okamžicích, kdy byl již pevně rozhodnut odejít do soukromí. Rovněž tak nezapomněl na nevděk, jehož se v životě hojně dožil, ale zřídka kdy se o tom zmiňoval, a to jen ve chvílích nejdůvěrnějších, důsledky z toho však neodvozoval; mstivost považoval vždy za známku nízkých povah. Tělo jeho chřadlo, ale duševně byl mlád, pln myšlenek a záměrů; již měl žádost za pensí sestavenou a zas ji odložil. Cítil instinktivně, že vzdátí se ústavu a práce v něm značilo proň odumírání. A tak vytrval až do konce, jako poutník, který po bludné cestě plné útrap dochází sice svého cíle, ale dosáhnuv ho, místo aby se z toho těšil a u cíle trávil pak spokojený život, klesá vysílen k zemi. Ale naději v budoucnost a v uzdravení choval přece a zvláště v poslední době. Ještě v pátek 5. prosince (1913) procházeli jsme se, jako častěji, po Kr. Vinohradech a při jeho výkladu o jeho pracích a zdraví a při sdílení se o našich záležitostech, o něž se stále zajímal, protáhl se čas, takže jsme se omeškali oba přijít v zamýšlenou dobu do svých domovů. Netušili jsme oba, že to byla poslední společná naše procházka a poslední důvěrný rozhovor. Pochvalovali jsme si v posledním tom rozhovoru, že zavládl konečně pro nás jistý

zevnější klid v ústavě, že snad po nastalém urovnání záležitostí dislokačních budeme mít klid pro další práci, a těšili jsme se nadějí, že budeme moci žít v ústavě jako eremité. Přišlo však jinak. Koláček nás opustil na vždy a tak působil nám matematikům v ústavě zármutek hluboký — jediný to, však těžký bol za celou dobu našeho spolupůsobení, jež nám jest nésti jakožto tribut za mnohé šťastné chvíle oblažujícího přátelství.

Filosofická fakulta přejala v ústavě, jehož vybudování bylo Koláčkovi, jak jsme viděli, vlivem různých okolností tak ztíženo a z něhož mu bylo jen na krátko přáno těžiti nové poznatky a objevy, krásné a bohaté dědictví. O vědeckém uspořádání ústavu toho nemohu arci jako neodborník pronášeti úsudku, také takový úsudek nepatří do těchto vzpomínek, tím spíše, že o tom bylo pojednáno jinde. Jedno místo v tomto směru ze vzpomínek věnovaných Koláčkovi, jehož tendenci by se mohlo přisuzovati jisté osobní pozadí, budiž zde přece uvedeno a mými vzpomínkami objasněno. V jedné ze vzpomínek na Koláčka praví se doslovně:

„Do Brna vedla jej vrozená mu touha po práci experimentální, a když se poněkud zklamán znovu na své dřívější místo theoretika do Prahy vrátil, vymáhal energicky na vládě ústav pro theoretickou fysiku, opatřený assistentem a místnostmi i stroji, tak aby professor mohl výtěžky svých theoretických prací případně experimentem verifikovati. Výsledkem těchto snah jest samostatný ústav pro theoretickou fysiku umístěný v budově ústavu mathematicko-přírodovědeckého v ulici u Karlova, do něhož se přestěhoval z provisorních místností ve Veleslavínově ulici v polovici roku 1911. — Tento ústav, opatřený nejpotřebnějšími sbírkami, laboratořemi i mechanikem, jest krásným dědictvím, které Koláček universitě zanechává a jež vždy s jeho jménem bude spojeno. Koláček zařizoval jej s velikou péčí a láskou k věci, veden jsa znamenitými zkušenostmi experimentálními, a velmi často s pýchou a radostí mluvil o dlouhé chodbě, v níž zamýšlel konati práce o elektrických vlnách, posluchárně opatřené zařízením zatemňovacím s úpravou pro heliostat i projekční stěnou a experimentálním stolem a spojené s přípravnou, kde za pomoci assistenta v ústavě ubytovaného chtěl, podobně jako již dříve v provisoriu ve Veleslavínově ulici

činíval, pokročilejším studentům demonstrovati pokusy a měření velmi jemná, která v přednáškách rázu méně speciálního předváděti se nemohou a přece nutný zájem o theoretické vývody a jich výsledky znamenitě oživí. Bohužel rozhodl neúprosný osud jinak a Koláčkovi nebylo popřáno z ovoce těchto snah dlouho se těšiti. I bude na jeho nástupci, aby vším potřebným jsa opatřen pokračoval v intencích svého milovaného učitele a uvedl jeho záměry ve skutek!“

S prvou částí tohoto výňatku lze úplně souhlasiti, se samozřejmým dodatkem, že Koláček neměl na zřeteli jenom verifikaci výtěžků svých prací theoretických, nýbrž že kladl si za cíl, zjednati si výsledky vědecké práce součinností theoretických úvah a příslušných pozorování experimentálních a měření; v semináři, pro poučení posluchačů, zamýšlel však skutečně, jak bylo řečeno, některé výsledky úvah theoretických případně experimentem verifikovati, jak se již o to pokusil v provisoriu ve Veleslavínové ulici. V novém ústavě však k těmto cvičením již nedošlo. Vždy však si představoval tato cvičení omezena na malý počet posluchačů. Tomu účelu měla skutečně sloužiti posluchárna, o níž v uvedeném výňatku jest řeč, ale zvláštní váhu na ni Koláček nikdy nekladl. Zvláštní úprava pro heliostat se v posluchárně původně sice nalézala; příslušnou výzbroj umístil Koláček však v optické síni ústavu. Tak zvaný experimentální stůl v této posluchárně jest obyčejný, dlouhý stůl, bez oněch zvláštních opatření, jaká jsou charakteristická u tak zvaných stolů experimentálních. Připomínám si v té příčině návštěvu ministra Hartla na české brněnské technice r. 1902, kde podrobil své prohlídce též ústav fyzikální a přirozeně asi těm přístrojům a zařízením, jež si dal ukázati, nerozuměl; ale experimentálním stolem Koláčkovým byl jaksí zklamán, podotýkáje, jak na jistém ústavě vídeňském, jež blíže označil, mají dokonalý stůl na experimentování, načež Koláček krátce ve své nehledané formě odpověděl, na ten že neklade váhy, „to, co potřebuji, improvizuji si sám a ušetřím tím náklad a nejsem vázán na žádnou šablonovitou úpravu“. To se pana ministra jaksí nelibě dotklo, poněvadž se ho pak už na nic nevyptával; jinak byla návštěva ta s jeho strany dosti suchopárná, pružností poněkud jí dodal sekční chef Stadler z Wolfensgrünü, který jej na návštěvě té

doprovázel a který byl pro svou přístupnou povahu a národní nepředpojatost oblíben a od dřívější své návštěvy na č. brněnské technice s námi více obeznámen.

Koláčkovi se přičila každá ustálenost, jež by mohla vésti ke ztrnulosti; na č. universitě pak své pravidelné přednášky měl vždy, jak také bylo předem stanoveno, v posluchárně matematické. Považovali jsme to za plýtvání prostorem, aby pro theor. fysiku byla zvláštní posluchárna, když byli posluchači s matematikou společní a když proto se přednášky z matematiky a theor. fysiky rozvrhly vždy tak, aby navzájem nekolidovaly. Nové potíže a nepříjemnosti nastaly, když byl jmenován professor aplikované matematiky s příkazem učitelským též pro geofysiku. Pro tuto stolicí nebyly v nové budově žádné zvláštní místnosti k dispozici. Aby professoru tomu byla umožněna vědecká činnost v ústavě, navrhovali jsme, aby ona část velmi rozměrných místností v novém ústavě meteorologickém, která určena byla zemřelým prof. Augustinem již původně pro geofysiku, byla účelu tomu předána, čímž by se bylo účelům vědeckým stolice pro meteorologii a klimatologii nebylo v nejmenším ublížilo. A Koláček byl ochoten za tohoto předpokladu přenechat řečenému professorovi zmíněnou posluchárnu s přiléhajícími dvěma místnostmi, žádaje za to v náhradu jeden z dvou bytů assistentských v 2. patře, náležejících k ústavu meteorologickému, za byt pro svého assistenta. Vyřízení však dopadlo zcela jinak a bylo přivedeno způsobem podle stávajících předpisů úplně zmatečným, ovšem s dodatkem, že se má provésti ve srozumění s dotýcnými professory. Navrhovaná úprava a rozdělení místností tak, aby stolice aplikované matematiky získala, čeho nutně potřebovala, byla mimo to neproveditelná, nemělo-li býti vyučování ohroženo. Nechtěli jsme však vyvolávat nových nevídaných, roztrpčujících bojů, přemýšleli jsme o tom, jak bychom na podkladě tohoto vyřízení mohli provésti nové rozdělení a úpravu místností, aniž by na př. čítárna a hlavní posluchárna matematická musily býti zrušeny, jak se žádalo. A tu byl Koláček zase po ruce a dříve podmínečně nabízené místnosti postoupil nyní bez výhrady. Tím arcí byla chodba, o níž se tu činí zmínka, pro ustanovené účele ohrožena, ježto tvoří přístup k místnostem postoupeným. Ale o osudu této chodby Koláček již sám rozhodl. Upravil si vhod-

nější chodbu, která byla ještě o hloubku jedné místnosti, tedy asi o 6·5 m, delší, uvnitř ústavu ve sbírkách a jedné z laboratoří. Také zatemňovací zařízení dal z chodby do těchto místností přenést a zakončující stěnu dal z plechu upravit na dveře vedoucí k místnostem postoupeným, a to tak, aby mohl v případě potřeby též na ní upevnit clonu k účelům projekce. Zařízení toto mu bylo také proto milejší, že tu mohl klidně příslušné aparáty nechat po čas potřeby rozestaveny a že tu v práci mohl být úplně nerušen. Tím však také se zřekl assistentského bytu pro ústav, který v poslední době nebyl používán. Měl jsem to za nutné zde konstatovat, aby z toho snad nevznikla nová nedorozumění anebo náhled, že byly matematikou uvedené snahy a intence zmařeny.

Toto řešení záležitostí aplikované matematiky považovali jsme na tu dobu za výhodné. Užívali jsme pak jistého klidu v ústavě tím, že jsme se mohli izolovat a na sebe omezit. Klid ten měl i blahodárný účinek na mysl Koláčkovu. Cítil se ten poslední rok poněkud spokojenějším, ale všem stykům se i na dále úzkostlivě vyhýbal. Už ani do akademie se osobně nedostavil, když poslední svou práci v ní předkládal, ale písemný referát o ní Akademii zaslal. Jedině ještě ve zkušební kommissi pro kandidáty učitelství na středních školách až do konce vytrval, ze šetrnosti ke svým kandidátům, aby totiž ti, kteří u něho zkoušky začali, mohli je u něho také dokončit. Choval stále myšlenku, že odejde jednou náhle, což dle vzorného mu smyslu pro pořádek bylo příčinou, že opouštěje ústav denně jej zanechával ve stavu, jakoby byl učinil poslední pořízení; také proto chtěl, aby mu při práci po dobu, kdy dlel v ústavě, byl mechanik nebo sluha na blízku. Tak také posledního dne odešel, zanechav vše v úplném pořádku, aby se již nevrátil na místa, v nichž za poměrně krátkou dobu byl prožil mnoho nepříjemností, ale také mnoho vnitřního uspokojení, kde silou myšlenky a silou ducha vždy přemohl pessimismus prýšticí ze všedního života.

Těžká choroba Koláčkova propukla počátkem roku 1910. Mezi přednáškou 17. ledna zmocnila se ho závrať hlavy, takže byl nucen přednášku zastavit a posluchači jej vedli z posluchárny v Krakovské ulici do jeho bytu na Vinohradech. Cestou stupňovaly se závratě, takže se uchýlil do nejbližšího krámu, kde

upadl na chvíli do mdlob, načež projevil žádost, aby byl dovezen do svého bytu. Byl to, jak později bylo lékařsky zjištěno, slabý záchvat mrtvice mozkové. Měl jsem v ten den přednášku v následující hodině. Skončil jsem ji dříve než jindy a pospíchali jsme s prof. Petrem do Koláčkova bytu, abychom se dověděli o jeho stavu. Byli jsme do jisté míry uklidnění, neboť nejen že jsme k němu mohli býti předpuštěni, ale mohli jsme s ním i trochu pohovořit. On sám nám průběh celého záchvatu dopodrobna líčil. Když se byl poněkud zotavil, odebral se na další léčení do Opatije, aby se po návratu a dalším zotavení ujal v následujícím studijním roce 1910—1 opět přednášek v plném rozsahu, ač sám cítil, že není úplně zotaven. Hlasitější mluvení způsobovalo mu bolení hlavy, kterýžto symptom jej znepokojoval. Nebýti toho, pravil častěji, těšil bych se z toho, že je ta nemoc jen nervosa a že se to během času ztratí, ale taktó mám za to, že je něco v akci v uchu aneb jinde, co se hrozně pomalu lepší a snad už vůbec nezlepší. Nepatrnou chybou ve stravě, jak se domýšlel, nastávalo zas občasné zhoršení a tak se to opakovalo; stav jeho se zhoršoval také tím, že o své nemoci příliš mnoho přemýšlel a hloubal, což jej pak znepokojovalo. Trpíval závratěmi od ucha, a to po svém onemocnění v intensivnější míře než dřív. Pamatuji se, jak professoru Deylovi, k němuž, nejen jako k lékaři, nýbrž i jako k šlechtnému člověku, choval úplnou důvěru, vděčen byl za to, že jej zevrubně prohlédl a po četných okulistických pokusech ujistil, že jeho závratí nejsou původu sklerotického, že v oku vůbec sklerosy nemá a že se nemoc po delší době uklidní; neboť jak sám v jednom dopise doznal, mohl při své lehké rozčlitelné povaze de facto s jiné strany onemocněti. Žaludeční obtíže pronásledovaly jej často a to již dlouho před vlastním onemocněním, a účinek klidu na žaludek okamžitě pozoroval. Měl jsem krátce po tom, bylo to asi koncem zimy r. 1910, příležitost mluvit s prof. Deylem o nemoci Koláčkově. Názor Deylův na stav Koláčkův nevyzněl do budoucna nadějně; bohužel se předpověď Deylova až příliš splnila. Zdraví snažil se Koláček nabýti a úlevu ve své chorobě také skutečně nacházel v různých lázních; mimo Opatiji v Luhačovicích, Mariánských Lázních a j. Tak píše z Opatije koncem března 1910: „Cítím se úplně zdrav; jak to bude vypadat, až

budu muset intensivně myslet, mluvit a přednášet, nevím, ale i to se lepší. Před čtrnácti dny mi bylo nemožno myslití jen na sebe menší namáhavou duševní činnost; pokus řešití nepatrnou úlohu z mechaniky vzbuzoval mi bolení hlavy a pobouření celého čivstva, takže jsem si téměř zoufal. I to se změnilo. Vypracoval jsem si docela z hlavy pro účele seminárních výkladů komplikovanou stať o vlivu rotace zemské na mechanické zjevy, jen že musím pomalu myslet a pomalu psát.“ Také kouření doutníků mu způsobovalo nevoli a bolení hlavy, takže se omezil jen na kouření z dýmky, a i toho se musil později úplně vzdátí, ač býval po celý dřívější život od dob studentských vytrvalým kuřákem. Podobné naděje, stesky a nálady se pak opakovaly. Zvláště si oblíbil Mariánské Lázně, v nichž vícekrátě meškal. Píšeť v jednom dopise: Kdybych neměl stálý byt v Brně a Slavkově, odstěhoval bych se sem na celé prázdniny.

Vida, že zdravotní stav se opět následkem duševní námahy zhoršil, vyžádal si ve studijním roce 1911—2, jakož i v následujícím roce 1912—3, aby sprostěn byl povinnosti konati své pětihodinné kollegium. Vedení semináře a hlavně tehdy aktuálního a zároveň namáhavého vědeckého zařizování ústavu však, a to dle vlastního přání, zbaven nebyl. V době té zařizování nemohlo ještě býti skončeno; jednak příslušná dotace rozdělená na lhůty roční nebyla ještě vyčerpána a pak nešlo tu o pouhé pořizování aparátů školních, nýbrž o jemné stroje sloužící ke studiu subtilních nesnadných úkolů vysokovědeckých. Mimo to přinucovala skromná dotace ke svépomoci, totiž ke konstrukci mnohých pomocných strojů v dílně ústavu, což teprve v posledně uvedeném roce bylo jmenováním ústavního mechanika umožněno. Z toho důvodu a poněvadž žádoucí uzdravení se nedostavovalo, žádá, aby mu byla ještě v roce 1912—3 zredukována jeho učitelská povinnost z pěti týdenních hodin na tři, a doufá, že tyto tři hodiny týdenních přednášek s dvěma hodinami cvičení seminárního poskytnou dostatek příležitosti posluchačům ku vzdělání se v ohlášeném předmětu, totiž v optice. To byla jeho poslední přednáška, týkající se odvětví fysiky, jež si nejvíce oblíbil. Přednášení jej stále více namáhalo a od dřívě uvedeného záchvatu působilo mu psaní na tabuli, zvláště při umělém osvětlení, závratí a činilo jej velmi nervosním. Tím byl nucen diktovati

příslušné výpočty jednomu z posluchačů, jenž je pak psal na tabuli. V posledním roce jen s jistým přemáháním se odhodlal přednáseti; avšak přednášek se ujal na podzim 1913 hned po prázdninách. Ale stěžoval si, že jej mluvení namáhá, že musí slabě mluvit a proto že mu výklady umožňuje jen ta okolnost, že má poměrně málo posluchačů, takže se může mezi nimi volně pohybovat a výkladům dáti vůbec intimnější ráz. Po přednášce musil vždy dlouho odpočívati, ježto míval pravidelně silné bolení hlavy, takže byl nucen užívati studených obkladů. Jistě se tu namáhal nad své síly, tak vysoko kladl své povinnosti! Při tom si stěžoval, že v posledních letech méně přednášel a proto že se nemohl posluchačům věnovati v té míře jako jindy a že se mu tím jaksi odcizují. Měl Koláček pro své posluchače mimo interest vědecký také taktní porozumění jejich záležitostem čistě lidských. Že však posluchači k němu lnuli v pravé oddanosti, toho důkazem byl krásný proslov, jímž se při pohřbu Koláčkově jeden z nich jménem všech loučil se svým učitelem.

Jakkoli si Koláček ve svých pracích postavil trvalý pomník své činnosti, přece mnohé zaniklo s ním. Vždyť na podrobné zpracování a uveřejnění některých věcí, jimiž se zabýval, ani nedošlo a mnohé cenné názory, jež měl o věcech svého odboru, vůbec nepublikoval. Jemu šlo vždy v prvé řadě o objevy. V jeho hlavě rodily se stále nové myšlenky a podněty a mnoho jistě bylo toho, co zamýšlel světu projeviti a co musil odnésti do končin věčného mlčení. Proti novým hypothesám a teoriím se neuzavíral, nýbrž bedlivě je sledoval a jimi se obíral. Jsa však ducha velmi kritického a, mohu snad říci, realista ve smyslu, jak jej na př. Study ve svém nedávno vyšlém filosofickém spise o prostoru vystihuje, o svých úvahách toho druhu, jimiž se mnohdy i dosti intensivně zabýval, jako na př. v poslední době teorií relativnosti, nikdy nic neuveřejnil, ač při suverenním ovládnání předmětu dovedl vystihnouti plně dosah jejich a mnohdy i konkrétní námítky proti nim se zřetelem na zjištěné skutečné děje fysikální choval. Těšil se z toho, když některá z námitek takových, jím nikdy ovšem neuveřejněných, se později tu a tam vyskytla v literatuře a byla náležitě oceněna. S Maxvellem a Hertzem, a snad právě následkem hloubavého studia a jasného vystižení jejich prací, měl zálibu v metodě pheanomenologické společnou,

což souvisí také úzce s jeho realní logikou a realním názorem na vědu. Tito dva vyjádřili nezávisle navzájem podstatu této metody podobenstvím, záležejícím v tom, že vyjádříme pouhé skutečnosti rovnicemi diferenciálními, aniž bychom je ověřeli pláštíkem *hypothes*. (Srovnej o tom na př. Ludw: Boltzmann: „Über einige meiner weniger bekannten Abhandlungen über Gastheorie und deren Verhältnis zu derselben.“ Jahresbericht der deutschen Mathematikervereinigung z r. 1899.) Důkazem tohoto tvrzení jsou dvě velké práce Koláčkovy: „Theorie der Fortpflanzung des Lichtes in anisotropen Medien in induktiver Darstellung“ (Věstník Učené společnosti r. 1897) a „Phänomenologisches über Dispersion und Zeemaneffekt“ (Drude Annalen 1909). Koláček byl tu vůči různým *hypothesám* velmi skeptickým, kdežto na přesná měření, na jejichž provedení vynakládal největší důmysl, a na bystře postřehnuté pokusy kladl největší váhu. Ačkoliv byl milovníkem pořádku přesného jak ve vědě tak i v soukromém životě a horovatelem pro přesné vymezení pojmů vůbec a věcí základních zvláště, pocítoval přece jakousi nechuť k systematice axiomů, jimiž byla na př. v posledních dobách geometrie obohacena a se stránky filosofické zdokonalena; i to se přičilo jeho pozitivismu. Proto také se s mnohými pracemi Boltzmannovými nesrovnával, přes veliké uznání, které pro jeho důmyslné práce choval. Při tom ovšem dobře věděl, že není vědy bez předpokladů a že nemůže ani nejsilnější realismus postrádati *hypothes* a stanovení pojmů základních.

Zevnější zjev Koláčkův byl nenápadný; postavy byl prostřední, spíše menší, ale silné. Vlas i vous byly zlatě zarudlé, později prošedivělé a v poslední době šedivé; vlas měl hebký a lehce zvlnitý, obyčejně krátce přistřižený. Honosil se plným bohatým vlasem až na konec života; v posledních letech si jej nechal volně růsti, takže nabyla jeho tvář poněkud jiného výrazu. Oči byly malé, poněkud zapadlé; jakmile však začal o něčem mluvit, co budilo u něho větší zájem, oživily a jakoby ze svého úkrytu vystoupily a celá tvář jakoby se zelektrisovala. Výraz tváře i očí přizpůsobovaly se zřejmě jeho vnitřnímu stavu. Proto nebylo dobře možno obraz jeho obličeje fotograficky správně vystihnouti, následkem čehož jest výraz jeho tváře na podobiznách většinou poněkud cizí. Ostatně nedával se rád fotografovat,

takže obrazů jeho jest velmi málo. tím méně zdařilých. Připomená reprodukce jest snímek poslední jeho fotografie, pořízené v posledním roce života pro úřední legitimaci a pocházející ze závodu více pohlednicového než portretního. Podle této fotografie odbornou pražskou firmou zhotovený obraz vystihuje podobu a výraz Koláčkův právě z této doby dosti dobře. Tato podoba jest ovšem poněkud jiná u porovnání s dobou dřívější; což vysvětluje již z toho, že Koláček během své choroby ztratil přes 25 kg, tedy asi 30% své tělesné váhy.

Koláčkovu hlavním údělem životním bylo skvělé nadání a opravdová oddanost práci myšlenkové; ta byla mu potřebou a vyplňovala a řídila jeho život. Proto také jevil zájem o každého, s nímž přišel ve styk, ať přímý nebo nepřímý, kdo rovněž tíhnul ku práci vědecké. Rušného a veřejného života vůbec se zásadně vzdaloval. Následkem jeho celkem bezstarostného mládí vyvinula se u něho též jistá bezstarostnost o to, co nazýváme životem vezdejší, která na př. zavinila, že opomenul se hlásiti jako jednoroční dobrovolník ke službě vojenské, následkem čehož byl odveden k praesenční službě na tři léta; příčiněním otcovým byl ale pro další nezpůsobilost propuštěn, aniž by byl činnou službu vojenskou musil nastoupiti. Přetvářky neznal a také jeho impulzivní letora jí nepřipouštěla. Jako v jeho vědecké činnosti, tak i v celé povaze a ve veškerém jeho jednání bylo znáti jeho zušlechťenou samorostlost. I svou nelibost nad tím, když mu někdo ublížil aneb když proti němu vystupoval, dovedl přímo, způsobem sice taktním, ale nepochybným projevit. K těm, již mu byli milí, byl obyčejně sdílný, ale jakmile se zabýval nějakým problemem neb nějakým pozorováním ve své laboratoři, tu proň zmizelo vše jiné; jiné myšlenky neb jiný zájem byly tu úplně vyloučeny. Každé vyrušení mu bylo nepříjemné, i když sám uznával jeho nutnost nějakou naléhavou záležitostí; tu odpovídal jen plaše a příslušné záležitosti nevěnoval pozornosti. Tu nebylo snad nic, co by jej dovedlo pohnouti, aby se dal odvrátiti od své práce; v tom smyslu platilo na něj doslovně známé: *Noli turbare circulos meos!* Za to, když dospěl v práci k výsledkům, jež ho uspokojily, anebo k nějakému novému objevu, těšil se z toho, a praví-li se, že pravou radost pocítuje badatel jen jednou, totiž jen při odhalení pravdy, bylo tomu tak i u Koláčka. On však cítil mimo to potřebu míti

kolem sebe někoho, jemuž by se o výsledcích své práce mohl sdělit; činil tak rád v prvé řadě těm, již mu stáli osobně blízko. Při tom hleděl a dovedl, pokud to bylo povahou věci možno, učiniti se srozumitelným malému kroužku svých přátel výstižným způsobem, který byl skutečným požitkem každému z nich. Bohužel z kroužku toho nebyl mu téměř nikdo svým povoláním a svými pracemi tak blízkým, aby mohl s ním i do podrobnějších úvah vejíti. V Brně byl kroužek ten malý a v Praze se časem stal ještě menší. Koláček vládl velikým bohatstvím duševním, okruh jeho zájmů byl neobyčejně obsáhlý, proto bylo obcování s ním tak povzbuzující. Dovedl často spletité otázky neočekávaným postřehem rázem objasnit; vždy byl věcný a nemohl-li k objasnění věci neb k rozluštění nějaké otázky skutečně přispěti, raději se odmlčel. Proto také povrchnost nenáviděl, tak jak opovrhoval diletanty, deroucími se u nás všude do popředí. Ty dovedl, bylo-li toho třeba, od sebe oddáliti formou nehledanou. Ale jinak, ač si byl vědom dosahu svých prací, byl nad míru skromný, — nutno vytknouti — pro naše poměry příliš skromný. Ve veřejném životě byl vůbec zcela neznám; také veškeré veřejné neb okázalé vystupování mu bylo proti mysli. Řečnické exkursy nemiloval a vůbec byl nepřitelem fráse. Tak kráčel a žil mezi námi prostě, bez nároků a chlouby a, abych tak řekl, bez náležitého ocenění muž, o němž můžeme směle a bez nadsázky tvrditi, že pokud se duševních darů a celkové činnosti týče, náležel mezi nejlepší muže své doby v národě českém. Veřejný zájem o skutečnou vědu a její pěstitele u nás jest však zřejmý ze způsobu, jak bylo v denních novinách vzato na vědomí úmrtí Koláčkovo. V pondělí v poledne zesnul a v ranních listech úterních byla lokálka třířádková o úmrtí universitního profesora na ulici. Ovšem Koláček nebyl belletristou ani politikem nebo žurnalistou ani žádným tuctovým výtečníkem; na něm bylo pro veřejnost zajímavé jen to, že byl universitním profesorem a že sklesl mrtev na ulici. Později ovšem byly nastíněny i v denních listech obrazy života Koláčkova z odborného péra, částečně se zřetelem na okolnosti s jistou blahovůlí, ale částečně i s vřelým uznáním a zápallem; toto platí hlavně o posmrtných vzpomínkách vyšlých z péra prof. Posejpala.

Poměrný blahobyť, v němž Koláček žil od svého mládí až

do konce života, měl příčinu z velké části v tom, že životní potřeby jeho byly celkem velmi skromné. Nemiloval-li vůbec okázalosti, zevnějškem svým ji tím méně projevoval. Na ulici nosil zpravidla velmi obyčejnou hůl a kouřil, dokud byl zdrav, levnější druh doutníků, kdežto doma kouřil nejraději z dýmky; z jeho vystupování by byl nikdo, kdo s ním mluvil, nemohl souditi na to, že má před sebou profesora nebo učence z povolání. Bylo patrné, že nechce býti než rovným mezi svými bližními. Koláček byl ke každému, kdo trpěl, byť by to byl i jeho nepřítel, soucitný, ale také pro každou nespravedlnost a nešetřnost, jíž byl zasažen, velmi citlivý, ačkoli projevy o tom sdílel jen s osobami, s nimiž byl ve stycích důvěrných, a to jen někdy a způsobem více lakonickým; více sdílným byl ke svým přátelům o věcech, jež se ho v minulosti dotýkaly, ať to byly věci příjemné neb nepříjemné. Těch posledních bylo arci více a prýštěly hlavně z jeho povolání.

Přese všecku svou skromnost a ústupnost dovedl si však vždy uchovati úplnou samostatnost a v úsudku svém, volným uvážením získaném, nedal se žádnými vlivy osobními zviklati. Marnivé ctižádosti, snahy po lesku nebo pachtění se po titulech a vyznamenáních nezna, ale uznání činností, cítil-li, že jest upřímné, jej těšilo. Ostatně není udělení titulů a řádů v našich učených korporacích vždy uznáním velkého významu vědeckého; udílí se vůbec v předpokladu záslužné vynikající činnosti v povolání, jež dojde na příslušné upozornění náležitého povšimnutí na místech, jimž přísluší právo činiti návrhy v tom směru. U Koláčka došlo k tomu, když už se schylovala jeho čtyřicetiletá činnost učitelská ke konci, ovšem bez jeho vědomí. Znamení geolog vídeňský, E. Suess, jehož vědecká i veřejná činnost uznávána byla nejen v kruzích odborných, nýbrž i vládních, který mimo to byl populární osobou vídeňskou, neměl vyznamenání takových, ježto si jich nepřál. Byl-li by Koláček tázán v té příčině po svém přání, jistě by jich byl také neměl. Za to velice jej těšilo, když ho cizí odborníci vyhledávali a když s nimi mohl o věcech čistě odborných hovořiti. Také jej velmi těšilo, když si naň někdo vzpomněl nebo svou vážnost se stránky čistě lidskému projevil, tak zejména když bývalí žáci, zvláště ještě z gymnasia, sami již často muži prošedivělí, se k němu hlásili a jej ve

vzpomínkách uváděli do časů dávno minulých; o jejich životní osudy jevil vždy opravdový zájem. On necenil lidi podle jejich titulů a distinkcí, nýbrž dle jejich vnitřní hodnoty.

Dokud byl zdrav, scházival se rád občas se svými přáteli a tu býval velmi milým společníkem plným vtipu a dobrého humoru i zdravého sarkasmu. Po delší dobu bývaly v sobotu přátelské schůzky některých zástupců věd mathematických a přírodovědeckých u Donátů, v plzeňské pivnici ve Spálené ulici, k nimž občas a velice rád se dostavil a srdečně byl vítán také Jaroslav Vrchlický. Těm účastníkům, kteří z nás tu zbyli ještě na živu, zajisté schůzky ty zůstaly v milé upomínce; občas též po významnějších schůzích odpoledních jsme tam zašli i k večeru, což bylo však přece jen zřídkka. O veselou náladu se staral v první řadě, vtipem, humorem a vesele břitkou pohotovostí nezapomenutelný B. Raýman. Vzpomínám též vděčně krásných vánočních prázdnin r. 1902, které Koláček, po svém návratu na pražskou universitu, trávil jako obyčejně v Brně a kdy Raýman nás tam navštívil a několik dní s námi strávil. Byly to dny, na něž se v životě nezapomíná a na něž Raýman sám rád vzpomínával. Ovšem měla jeho návštěva ještě jiný účel. Jako děkan filosof. fakulty jednal tu u zemské školní rady moravské o propuštění prof. Petra z II. českého gymnasia a příkázání jeho do Prahy. Šlo o to, aby prof. Petr, který byl soukr. docentem na české technice v Brně, přenesl svou docenturu na pražskou universitu a aby mohl na ní co nejdříve zahájit přednášky, což se stalo počátkem letního semestru r. 1903. Tímto zasáhnutím, jež provedl za příslušné osobní intervence Koláčkovy, získal si Raýman také zásluhu o rychlou nápravu stavu učení mathematického na české universitě.

Společenské styky Koláčkovy se však čím dále tím více omezovaly, až se omezily skoro výlučně na rodinu. I k nám matematikům na fakultě přicházel sice pravidelně, obyčejně do mé pracovny, ale řídkěji nežli dřív, a mimo ústav jsme se setkávali toliko na ulici, kdy častěji Koláček vybědnu na procházku do některého sadu vinohradského, nejraději do sadů Havlíčkových, kde jsem se s ním častěji též ráno před 8. hodinou setkával. Tyto sady obzvláště měl rád a tam v posledních letech také pravidelně v poledne před obědem chodíval z ústavu se svou ro-

dinou. Tam byl v tu dobu též v poslední den života. Byl to krásný zimní den, vskutku sváteční; i slunce jakoby ozařovalo svými slabými paprsky celý svah. Koláček sám si pochvaloval, jak mu jest příjemně a volno, — a za chvíli sklesl na zpáteční cestě, z procházky před parkem na ulici, aniž by již nabyl vědomí. Mrtvice srdeční následkem zkornatění tepny srdeční byla příčinou jeho náhlého skonu; avšak jest pochybno, že by jeho náhlý skon byl v přímé souvislosti s jeho dlouho trvající chorobou, spíše lze míti za to, že to byla degenerace, která nastala později. Procházky delší i kratší miloval vždy, ano po celá odpoledne podnikal s rodinou neb v průvodu své choti procházky po Praze, ale více ještě v okolí pražském, v Brně, v jeho půvabném okolí bližším i vzdálenějším, v krásných pohádkových lesích lichtenštejnských a všude, kde dlel, neboť přírodu miloval nadmíru a měl neobyčejně vyvinutý cit pro krásy přírodní; rovněž tak pro památky stavitelské. Proto také rád a často cestoval.

Poslední prázdniny r. 1913 nemohl se pro další cestu rozhodnouti; trávil je s počátku v Malé Skále u Turnova, odkud však ho špatné počasí a žaludeční neduh brzy vypudily do Brna. O těchto prázdninách bylo po celých Čechách i na Moravě a rovněž i jinde velmi nepříznivé počasí. Psal jsem mu, aby přijel za námi do Kraňska, kde bylo počasí ustavičně krásné, přímo skvostné, a kde v nedávno minulých letech třikráte za sebou dlel na zotavenou, pro jehož krásy i obyvatelstvo choval zvláštní sympatie, neboť se tam vždy cítil jako doma. Litoval toho, že se nemohl odhodlati na tak dalekou cestu, a kladl mi na srdce, která mu známá místa nemá opomenout navštívit, vzpomínaje také jaksi melancholicky na milého mu kolegu prof. Domalípa, který se tak rád koupával v Bledském jezeře, slovy: „Je tomu něco přes 4 leta, co jsme ho na Vintgar vedli s jeho dámami; a ten zdravý Domalíp, plný života a tichého humoru, je už ten tam.“ Měl jsem za to, že zůstane Koláček o prázdninách těch již věren Brnu, po případě Slavkovu, když najednou v polovici srpna počaly mne docházeti různé pohledy od něho a zprávy z cest, z nichž se počátkem září vrátil s velikým uspokojením, cítě se občerstven na těle i duchu. Píše tu: „Mně to bylo letos na jih (k Bledu) trochu daleko, proto jsme jeli ještě dál. Sečte-li se všechno, co jsme v železnici, po lodích a vozech projeli, nebude

mnoho scházeti do 3000 *km.*“ S nadšením líčí celou tu cestu skvostnými partiiemi, zajímavými a památnými místy horní Italie; zdá se, jakoby byl chtěl ještě jednou v životě všecky ty krásy a památky na rozloučenou shlédnouti a jimi se pokochati. Z Milána spěchá do Pavie, tohoto města minulosti s prastarou universitou s arkádami, v nichž jsou sochy slavných professorů, již zde působili, a kde Kolářka ovšem nejvíce zajímal pomník Alexandra Volty. Spěchá pak též do Voltova rodiště Coma, kde má Volta překrásný pomník zřízený vlašskou společností telegrafickou. Úchvatně naň působí cesta přes Belinzonu k Aiolu na jižní straně průkopu Gotthardského a přes tento do Göschenu; něco tak grandiosního, praví, jsem dosud neviděl. Vzpomíná tvůrce průkopu inženýra Favrea ze Ženevy a spěchá, aby vyhledal jeho pomník na hřbitově pod ledovcem Domma zvaným s prostým nápisem „Victimis laboris“. Vzpomíná, jak zemřel tento velký muž před dokončením svého velkého díla mrtvicí v tunelu samém, a netuší arcíť, že za 100 dní jej podobný osud stihne při plné pracovní energii, rovněž ještě před dokončením jeho životního úkolu, že čte tu jaksi i svůj nápis náhrobní. Právě naopak cítí se tou cestou tak osvěžen, že podniká vozem 26 *km* dlouhou cestu po serpentínách až do výše téměř 2500 *m* k ledovci Rhóny, aby blíže shlédl nadmořské ty ledovce a ostatní divy přírody, jež zde důmysl lidský učinil člověku přístupnými.

V druhé polovici října pak oznamuje Kolářek, že se vrátí za krátko do Prahy a píše již zas pessimisticky: V Praze mne čeká práce v ústavě a trvalého zlepšení svého stavu zdravotního se tu také nedočkáš. Skoro se bojím toho přednášení — hlavně mluvení. Nejlépe mi svědčí ještě práce v laboratoři; člověk je tu ustavičně pod kontrolou přírodních zjevů a nemusí si hlavu tolik lámat jako při mathematických spekulacích, kde nedostatek pozornosti mívá často mrzuté výsledky v zápětí.

Velkou oddanost a starostlivost choval Kolářek ke své rodině; miloval rodinný život už proto, že žil od společenského života úplně odloučen. čehož příčinou byla nejen ta okolnost, že styků společenských sám nevyhledával, ale i společenské poměry pražské vůbec. Zanechal po sobě manželku Aloisii roz. Vodičkovou ze Slavkova, syna Františka, professora dějepisu

a zeměpisu, t. č. na Vinohradském gymnasiu, známého z různých monografií a učebnic zeměpisných, a dceru Herminu.

Koláček byl nejen obdivovatelem krásné hudby a krásného zpěvu, nýbrž i dobrým znalcem. Byl s rodinou svou pravidelným navštěvovatelem uměleckých koncertů a operních představení. Nerad vynechal v divadle významnější novinku hudební; zřídka se stalo, že nešel do divadla, když zavítal nějaký operní host do Prahy. Lagrange miloval hudbu, poněvadž jej odloučila od ostatního světa a on se mohl při hudbě oddati svým myšlenkám; sám praví, že při hudbě podařilo se mu řešení nejednoho obtížného problému. U Koláčka bylo docela jinak. On miloval hudbu pro ni samu. Naslouchaje hudbě, vnořil se do jejích krás a měl umělecký požitek z ní. Jest proto pocho-pitelno, že měl velký rozhled v hudbě a velké porozumění pro ni. Byl to pěkný akt piety od rodiny jeho, že tiché obřady smuteční v chrámě sv. Ludmily na Kr. Vinohradech nad jeho rakví doprovázeny byly nehlučnými, ale dojemnými, krásnými zpěvy sborovými.

Co bylo tělesného na něm, uloženo bylo v láno země na hřbitově vinohradském. Jeho památka ve vědě zůstane však čestnou a trvalou!

Dva dopisy prof. Koláčka.

Sděluje prof. Dr. Bohumil Kučera.

Dodatkem k článku p. prof. Sobotky o zesnulém p. dvor. radovi prof. Koláčkovi, v němž po soudě redaktora fysikální části tohoto časopisu se nacházejí některé omyly, k nimž snad ve vhodnější době bude se vrátiti, otiskují dva dopisy, jež zaslal p. dvor. radovi prof. Strouhalovi. Pocházejí z doby, o níž jedná dříve citovaný článek na str. 346. a jež leží mezi obnovením návrhu na Koláčkovu professuru a jeho uskutečněním. Velmi pěkně ilustrují neúnavnou vědeckou činnost zesnulého a vážnost jeho nazírání na popularisaci vědy, která dnes rozrůstá do takové šíře.